

TREBALL FINAL DE GRAU

La música com a eina d'inclusió i cohesió de grup en els entorns escolars

Míriam PLANA i RODIÉ

4t curs

Tutor: Antoni Tort i Bardolet

Grau en Mestre/a d'Educació Infantil

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic

Maig de 2014

Vull deixar constància del meu agraïment a les cinc personalitats que han fet possible la realització d'aquesta recerca:

Als pares, que m'han inspirat el desig del saber.

A la meua parella que sempre ha estat al meu costat i m'ha donat suport.

Al meu tutor, Antoni Tort Bardolet que m'ha ajudat i guiat en el desenvolupament del treball.

A totes les persones entrevistades, que em van dedicar un espai del seu temps.

A les mestres i els alumnes de P5 de l'escola Sant Joan per haver col·laborat en la meua recerca.

A tots, moltes gràcies!

Resum

La música com a eina d'inclusió i cohesió de grup de tots els alumnes d'una mateixa aula constitueix el títol del meu Treball Final de Grau. Amb aquesta recerca he volgut conèixer la importància de la música per l'educació i els beneficis que aporta als nens i nenes d'Educació Infantil. També he aprofundit en la inclusió escolar, ja que la música per si mateixa pot reduir barreres pel que fa a la participació i a l'aprenentatge de tots els alumnes. A partir de tota la recerca bibliogràfica, he realitzat entrevistes a diferents professionals de l'educació per tal de valorar la visió que hi ha avui en dia sobre el tractament de la música a les escoles. Així mateix, s'ha portat a terme una intervenció educativa basada amb pràctiques musicals per tal de corroborar si la música contribueix favorablement a la inclusió i cohesió de grup. Finalment, s'han relacionat conceptes i s'han extret conclusions sobre el paper de la música en relació a la inclusió educativa.

Paraules clau:

Música, emoció, inclusió escolar, atenció a la diversitat, cohesió de grup.

Abstract

To start with, I must say that *Music as a tool for inclusion and cohesion of the group class in the same classroom* is the title of my final project. The main objective of this research is to learn about the importance of music within education and all the benefits it brings to the boys and girls of the early childhood education. In addition to this, I have also focused my attention on the importance of music as a tool of inclusion since it may reduce barriers regarding to students' participation and to their own process of learning.

Dealing with all the bibliographic research I had to my disposal, I did some interviews to different professionals in education in order to assess their opinion towards the treatment of music nowadays in their schools. Besides, it has carried out an educational intervention based on musical practices in order to corroborate if music contributes favourably to the inclusion and cohesion of the group class. Finally, some of the specified concepts have been related to this project, and therefore there have extracted conclusions about the role of music in relation to educational inclusion.

Key words:

Music, emotion, school inclusion, diversity, group class cohesion.

Índex

1. Introducció	6
2. Marc conceptual	8
2.1. Què és la música?	8
2.2. El valor de la música per l'educació	10
2.3. La música a l'Educació Infantil.....	13
2.3.1. Per què els infants han d'aprendre música?	15
2.5. La inclusió, un pas més enllà	20
2.5.1. Aproximació al concepte d'inclusió.....	20
2.5.2. Atenció a la diversitat	23
2.6. Treballar la música a l'educació infantil com a eina inclusiva.....	25
3. Marc pràctic: Projecte d'investigació i metodologia emprada.....	29
3.1. Breu descripció	29
3.2. Hipòtesis i objectius.....	30
3.3. Context i participants.....	30
3.4. Metodologia emprada	32
3.4.1. Paradigma.....	32
3.4.2. Orientació metodològica	32
3.4.3. Instruments	32
4. Procediment de la investigació	36
4.1. Intervenció i anàlisi	36
4.2. Anàlisi de dades i resultats.....	39
4.3. Anàlisi i resultats de les entrevistes	42
5. Conclusions i discussió.....	46
6. Referències bibliogràfiques	51
6.1. Llibres.....	51
6.2. Articles de revistes	51

6.3. Documents electrònics.....	52
7. ANNEX.....	54

1. Introducció

“La música com a eina d'inclusió i cohesió de grup” és el Treball Final de Grau que correspon amb sis crèdits del pla docent i és necessari per obtenir la titulació de Grau en Mestre d'Educació Infantil. Després de quatre anys de formació, aquest treball suposa la culminació de tot l'esforç i constància per fer realitat un somni, ser mestra. Convé ressaltar que, com a estudiant de la menció d'educació inclusiva i atenció a la diversitat i amb un fort interès per l'educació musical, s'ha considerat convenient estudiar la relació entre la música, la inclusió escolar i la cohesió de grup.

L'elecció del tema d'aquest treball no va ser fàcil, hi havia molts temes que em cridaven l'atenció, no obstant, cap d'ells m'engrescava suficient. Finalment, vaig decidir treballar la música com a eina d'inclusió i cohesió de grup, ja que és un mitjà d'expressió que ens permet compartir vivències, establir relacions i crear vincles afectius. A més a més, vaig tenir en compte que la música agrada als més petits, els motiva i els activa per a l'aprenentatge.

En el camp de l'educació, s'ha prestat especial atenció al concepte d'inclusió escolar atès que un bon desenvolupament integral de l'alumne implica, en bona mesura, la seva socialització i el dret d'estar escolaritzat en una escola ordinària independentment de les característiques i necessitats individuals. Així mateix, en els darrers temps, la inclusió s'ha relacionat directament amb la qualitat educativa dels centres escolars, la qual cosa ha suposat un *boom* en el camp de la investigació educativa. He de dir que encara queda molt camí per recórrer, la qual cosa ens obliga a prestar atenció a tots els factors que puguin ser condicionants per tal de cercar estratègies i recursos que puguin ajudar a cohesionar els grups- classe i, sobretot, fer que la inclusió sigui la base per millorar les relacions i, de retruc, els processos d'aprenentatge dels alumnes.

Aquest treball de final de grau està estretament vinculat amb la música, que en si mateixa és inclusiva ja que engloba dimensions intel·lectuals, socials i afectives. Això, la converteix en una eina ideal pel model de transformació social i educatiu. A més a més, convé destacar que la música és una eina de primer ordre, sobretot entre els nens/es de 0 a 6 anys i, per tant, cal aprofitar aquesta força integradora de la música per fer possible la inclusió escolar.

Pel que fa al procés seguit, aquesta recerca ofereix un primer bloc teòric per contextualitzar la temàtica, és a dir, conèixer la fonamentació teòrica de la música com a eina per a la inclusió i socialització dels infants. Un segon bloc pràctic per poder interpretar la relació existent entre la inclusió escolar i les pràctiques musicals a l'Educació Infantil. Convé esmentar que, en aquest cas, el treball s'aprofundeix en el desenvolupament de diverses intervencions amb enfocament inclusiu de pràctica musical i en la realització d'entrevistes a professionals de l'educació. Per últim, he comparat, analitzat i extret conclusions entre el tractament de la música que defensen els teòrics i la realitat cospada a través d'entrevistes i d'una investigació – acció. El treball finalitza amb unes valoracions personals de tot el que m'ha aportat la recerca com a futura mestra.

I com diu la dita, allà on hi ha músics no hi falta música!

2. Marc conceptual

2.1. Què és la música?

La música es el arte más directo, entra por el oído y va al corazón.

Magdalena Martínez

La música és quelcom que tothom coneix i sap a què ens referim quan en parlem, tot i això, definir la música no és fàcil. Segons el Diccionari d'Estudis Catalans (DIEC), "la música és un art que s'expressa mitjançant la combinació de sons, d'acord amb les lleis de la melodia, l'harmonia i el ritme". És cert que la música es regeix pels principis fonamentals de la melodia, l'harmonia i el ritme però també cal dir que, com qualsevol manifestació artística, és un producte cultural.

Seguint les paraules de Godoy i Alsina (2013: 46), "la música és present a la nostra societat des de sempre, des de temps ben reculats en què l'home, amb les seves eines i habilitats, ja intentava utilitzar i manipular el so per a les seves cerimònies i rituals o per imitar els efectes de la naturalesa. Des de llavors continuem fent el mateix aquí i arreu, és a dir, tenir la música molt a prop per utilitzar-la quan i com vulguem, ja sigui per escoltar-la, fer-nos moure, interpretar-la, etc., amb la qual cosa esdevé part essencial de l'acompanyament de la nostra vida i remei equilibrador de les pròpies emocions i impulsos".

Així mateix, Thaut (2008) que és doctor en música i neurocientífic, explica en l'article *La música repara la actividad neuronal* que el llenguatge musical és comprensible per qualsevol ésser humà. "La música produce emociones y acciones. Sentimos placer, tristeza...y a la vez, activa estructuras cerebrales que rigen el sistema motor".

Personalment, considero que la música és l'experiència que es produeix quan escoltem el seu llenguatge; un llenguatge sonor que ens aporta records i ens fa reviure emocions. Certament, és un estímul sonor que ens arriba al nostre cap i que, en rebre'l podem sentir diverses emocions, sentiments, records... que varien en funció del nostre estat d'ànim o segons les circumstàncies en les quals ens trobem. Entenc que, aquestes emocions o sentiments no tenen perquè ser agradables, ja que és quelcom molt personal i, per tant, mentre que alguns poden gaudir amb gran plaer una audició, d'altres s'hi poden posar francament nerviosos.

En aquesta mateixa línia i d'acord amb Blacking (1994):

Per no haver diferències entre diferents tipus de música, aquell que una persona rebutja, pot atraure a una altra, no a causa d' alguna qualitat absoluta de la música, sinó a causa d'aquella que la música ha arribat a significar per a ell com a membre d'una cultura o grup social particular. (Blacking, 1994. *Citat per:* Akoschky; Alsina, Díaz, Giráldez, 2008: 25).

Molt sovint es parla de la música com un llenguatge universal. Aquest llenguatge format de signes sonors que fan possible la comunicació, sobrepassa totes les fronteres lingüístiques i geogràfiques. Així doncs, la música té un alt valor comunicatiu. Segons Joaquim Maideu (1997), la música és un treball d'un alt nivell d'abstracció perquè juga amb els sons i amb els silencis. La música no es veu, no es pot "tocar", no té color visual o una grandària física. És un art que penetra per l'oïda fins arribar a la sensibilitat de la persona que l'escolta.

En última instància, afegeixo una definició de música que emmarca aquest treball:

La música es sonido, el sonido es vibración, la vibración es energía que se transmite en forma de ondas que llegan a nuestro oído y de él al cerebro. Pueden ser de diferente naturaleza: agradables, desagradables, excitantes, tranquilizadoras...etc. En definitiva, transmiten un mensaje que puede ser más o menos significativo dependiendo de diversos factores. (Lacárcel, 2003: 215)

2.2. El valor de la música per l'educació

La sociedad y la familia han de ofrecer a las niñas y los niños la posibilidad de desarrollarse musicalmente, lo que sin duda va a contribuir en la formación de su personalidad.

Fridman

Pedagogs musicals com Kodály, Dalcroze, Martenot o Willems, reivindiquen un reconeixement molt plausible de l'educació musical i aporten diverses reflexions sobre la importància de la música per transmetre valors i desenvolupar d'aquesta manera les principals capacitats de l'ésser humà. La metodologia que proposen aquests autors es caracteritza per la implementació de mètodes d'aprenentatge actius. Aquest enfocament interactiu de l'educació musical és necessari per desenvolupar la sensibilitat dels nostres alumnes, ja que es basa en la utilització d'habilitats emocionals.

L'educació a través de la música ens permet treballar, expressar i interioritzar actituds, valors, sentiments, etc. i, per tant, contribueix en el desenvolupament integral de l'individu. En aquest treball el que es pretén és utilitzar l'art musical per educar amb una finalitat útil, és a dir, utilitzar la música com una eina que pot contribuir a augmentar l'autoestima, a expressar emocions o sentiments i, a més, pot ajudar en la coneixença d'un mateix i dels altres.

La música, com ho avalen molts estudis científics, és una gran provocadora de viatges d'anada i tornada de les nostres neurones entre els dos hemisferis, ja que en ella s'hi troben elements rítmics amb patrons matemàtics, elements melòdics que potencien l'emotivitat, la paraula associada a un ritme i a una melodia en les cançons, la percepció auditiva, etc. (Godoy i Alsina, 2013: 47)

Willems (1981) indica que existeix un paral·lelisme entre els elements estructurals de la música; el ritme, la melodia i l'harmonia i els aspectes de la vida d'una persona. Així, relaciona la dimensió fisiològica amb el ritme, la dimensió emocional amb la melodia i la dimensió intel·lectual i de relació amb l'harmonia.

Actualmente toda una corriente cultural tiende a considerar la música como un factor importante para la formación de la personalidad humana, no sólo porque crea un clima particularmente propicio para despertar las facultades creadoras, sino también porque puede dar vida a la mayor parte de las facultades humanas y favorecer su desarrollo" (Willems, 1961:7)

A continuació, analitzo aquests tres elements musicals i els efectes que poden provocar a les persones. Val a dir que aquests no són els únics que componen la música.

- Dimensió fisiològica i ritme:

Els infants quan són al ventre matern ja integren i senten el ritme de la pulsació cardíaca, per tant, podem afirmar que aquest element musical és molt important per l'organització de les relacions en el temps i, a més, ajuda a regular les relacions físico-intel·lectuals. És un estímul que activa els processos psicomotors que promouen l'execució de moviments. Sovint, quan escoltem una audició rítmica comencem a marcar la pulsació de manera involuntària, això ens demostra que el ritme pot ajudar als més petits a mobilitzar-se.

La actividad sensorial de la música, estaría localizada predominantemente en la zona bulbar donde se encuentra el centro de las reacciones físicas. Podríamos hablar del estadio de la predominancia rítmica. El ritmo afecta sobre todo a la vida fisiológica y con él se tiende a la acción. En educación musical lo estimaremos para activar y movilizar a los niños y niñas. (Lacárcel, 2003: 216)

- Dimensió psicològica i la melodia:

La melodia està relacionada amb la vida afectiva i amb la sensibilitat de la persona. Cal dir que la melodia pot causar diverses sensacions i estats anímics, com per exemple: sorpresa, tristesa, ràbia, alegria, etc. La música té un gran poder a l'hora de mobilitzar emocions i evocar sensacions, ajuda a l'expressió d'aquestes, estimula l'atenció, la capacitat de concentració, la memòria, acompanya la reflexió, facilita la comunicació verbal, estimula l'ús del llenguatge i provoca plaer. La música és un recurs de comunicació que permet que aflorin els sentiments d'una manera senzilla, sincera i expressiva i d'una forma espontània i natural.

El mensaje afectivo de la música lo localizamos en el diencéfalo, zona profunda del cerebro asiento de las emociones. La melodía afecta a la vida emocional y afectiva y es el diencéfalo el que recibe los motivos y diseños melódicos, adquiriendo éstos significación, despertando así todo un mundo interior de sentimientos y emociones. (Lacárcel, 2003: 216)

Convé destacar que, des de ben petits, els infants ja mostren interès pel món dels sons. Gardner (1995), en la seva teoria de les intel·ligències múltiples, reconeix la intel·ligència musical com la primera que es distingeix en els individus, ja que abans d'aprendre un llenguatge parlat, els nens emeten sons, reproduïxen i responen a

estructures rítmiques i, fins i tot, poden emetre senzills dissenys melòdics. Al voltant de l'any i mig de vida, els nens creen melodies de forma espontània i comencen a experimentar per primer cop amb els intervals. Als vint-i-quatre mesos són capaços d'imitar petits fragments melòdics i amb cinc anys reproduïxen les cançons i ritmes propis de la seva cultura.

- Dimensió social i harmonia:

L'harmonia, tot i ser un element immensament ric, musicalment parlant, és un element difícil de diferenciar per aquells oients que no tenen cap coneixement musical.

La música pot considerar-se un agent de socialització molt important. Portar a terme activitats i dinàmiques musicals que es realitzin en grup contribueix a desenvolupar habilitats socials, s'afavoreix la relació amb els altres, la comunicació, la cohesió i el sentiment de pertinença a un grup. A més a més, s'afavoreix el treball en equip que potencia el compromís comunitari dins un marc d'alegria i plaer compartit. En aquesta mateixa línia, Malagarriga i Busqué (1982) assenyalen que la pràctica musical és un mitjà per desenvolupar la personalitat dels alumnes. L'educador utilitza la música per buscar el desenvolupament harmoniós de la persona.

És evident que amb la música no podem canviar la societat i fer-la més justa, però podem intentar, com a mínim, no reproduir la desigualtat. Veure la música com un fenomen humà, en tots els sentits de la paraula, ens obre moltes possibilitats des de l'educació. Hem de despertar la nostra sensibilitat davant d'aquesta possible eina metodològica i fer de l'experiència musical una experiència integral, humana, commovedora i transformadora.

Al capdavant, la música és una eina de comunicació no verbal que ajuda a expressar-se sense ús de paraules, mitjançant l'expressió corporal, el cant, els instruments, la dansa, etc. Motiva a la persona a explorar, a descobrir i, a més, pot evocar diverses emocions i sentiments. Certament, quan toquem instruments, cantem, ballem, etc., ens estem comunicant amb un llenguatge especial que facilita un diàleg i una interacció a un nivell més emocional, íntim i proper.

2.3. La música a l'Educació Infantil

La música es la taquigrafía de la emoción.

León Tolstoi

Segons Malagarriga i Busqué (1982: 9), “la música és important per a l’home des que neix, perquè el so està al seu entorn i és de les primeres sensacions que rep. A partir d’aquestes sorgeix l’interès de tornar-les a sentir. En aquest moment caldria començar l’educació musical.”

Resultados de algunas investigaciones sugieren que aproximadamente entre los 3 y los 6 meses, los bebés comienzan a responder activamente a la música más que a recibirla pasivamente. Comienzan a volver la cabeza buscando la fuente sonora y a mostrar un placer manifiesto y asombroso. (Hargreaves, 1998. Cit. per Akoschky [et al.] 2008: 57)

Dit això, penso que la presència de la música a l'Educació Infantil l'hem d'entendre com un objecte de coneixement, com una finestra oberta a la percepció, com un estímul per a la producció creativa, com un mitjà d'expressió, de comunicació, com una font de sensibilització musical i, sobretot, com una oportunitat per fer possible la inclusió i cohesió de grup dels infants. Fer música a l'etapa de 0 a 6 anys potencia les tres dimensions com a músics: oïdor, intèrpret i creador per mitjà de la percepció sonora, de la cançó, del moviment i de les produccions sonores.

El cant, l'execució musical i el moviment corporal constitueixen els mitjans d'expressió amb els quals compten els infants per la producció sonora i musical. Avui en dia, existeix una forta correlació entre l'educació musical i el desenvolupament d'habilitats que els infants necessitaran al llarg de la seva vida. A tall d'exemple, l'autodisciplina, la paciència, la sensibilitat, la coordinació, el treball en equip o la capacitat per a concentrar-se són algunes de les habilitats que gràcies a la música podem treballar dins l'aula.

Akoschky [et al.] (2008: 9) assenyalen que “el comportament dels nens i nenes davant l'estímul sonor i davant l'aprenentatge de la música constitueix un important tema d'investigació per mestres, psicòlegs, músics y pedagogs preocupats per l'educació musical. Gràcies a aquestes investigacions tenim constància de que el nadó, en funció del medi musical que se li ofereixi, és capaç de donar diferents respostes musicals el seu primer any de vida. Aquests treballs posen de manifest la necessitat de proporcionar als infants experiències sonores- musicals que afavoreixin les seves

capacitats perceptives, creatives, expressives i comunicatives". Així doncs, és concep que l'ensenyament de la música és cabdal per al posterior desenvolupament integral i global de l'infant.

La música es importante para los niños. Algunos desean escucharla aislados y solos a través de sus auriculares, mientras otros prefieren cantarla, tararearla o silbarla. Algunos quieren tocarla con un instrumento musical, mientras otros disfrutan bailándola, lo que da lugar a respuestas físicas. Algunos desean crear su propia música y los textos, juegos o danzas que pueden acompañarla. Ya sea escuchando, cantando, tocando, moviéndose o creando, las experiencias musicales son importantes en la vida de las niñas y niños: ellos mismos, así como los adultos que les rodean -padres y maestros- pueden atestiguarlo (Shehan Campbell y Scott Kasser, 1995. Citat per Akoschky [et al.] 2008: 13)

D'acord amb Tomatis (1963) i Lecanuet (1995) cal dir que "la música, els sons i el contacte amb l'adult produeixen un efecte màgic. Es tracta d'un contacte que comença inclús abans del naixement. De fet, avui en dia sabem que el fetus escolta i sent la vibració dels sons de l'interior (el batec del cor i els sons produïts per l'aparell digestiu de la mare) i de l'exterior (veus, música, sorolls, etc.) entre les 24 i 30 setmanes de gestació." (Akoschky [et al.] 2008: 13)

L'educació musical permet als nens i nenes el descobriment, l'experimentació i organització dels sons, trobar les semblances i diferències melòdiques i harmòniques dels sons, adquirir la capacitat de distingir els sons, les melodies, els ritmes, expressar-se a través de la música amb tot el seu cos, ser capaç de desxifrar el missatge musical: l'alegria o la tristesa, el repòs o l'excitació; i, en definitiva, adquirir una sensibilitat que influeixi en la formació general de la personalitat de l'infant.

No obstant, convé destacar les aportacions de Gardner, el qual assenyala:

Tota educació musical bàsica, no s'ha de relacionar amb una "utilitat" de l'aprenentatge com, per exemple, si algun dia els nostres fills voldran dedicar-se a la música, sinó amb quelcom més transcendental: un desenvolupament integral, una intel·ligència més que estimular i que ajudarà a les altres intel·ligències. Les intel·ligències treballen sempre en concert, i qualsevol paper adult mínimament complex implica la barreja d'algunes d'elles. (Gardner, 1995, citat per Akoschky [et al.] 2008: 29)

Des d'una altra perspectiva, Murray Schafer (1969)¹ afirma que la importància d'ensenyar música en els nens i nenes radica en la possibilitat de formar una

¹ Reconegut pel seu «Projecte del Paisatge Musical del Món».

generació que recuperi la capacitat de reconèixer i gaudir dels sons de l'entorn. A més a més, que puguin ser capaços de crear música amb ells. Assenyala que s'ha d'aprendre música amb llibertat creativa. En primer lloc, per tal d'ensenyar música, s'ha de donar la possibilitat d'aprendre a descobrir el paisatge sonor del món i escoltar tots els sons de l'entorn, en segon lloc, permetre que descobreixin el potencial creatiu que cadascú té per fer la seva pròpia música i, en tercer lloc, fer del seu aprenentatge una experiència multi sensorial.

2.3.1. Per què els infants han d'aprendre música?

Com ja he anat dient anteriorment, l'aprenentatge musical a edats primerenques ha estat objecte d'estudi. Els diferents aprenentatges i la forma d'accedir al coneixement, així com els plans cognitiu, afectiu i psicomotor poden veure's afavorits al iniciar-se aviat amb l'aprenentatge de la música.

Després de fer-se varies investigacions, s'ha afirmat que la música millora l'aprenentatge de la lectura, les llengües, les matemàtiques i el rendiment acadèmic en general. Convé destacar que la música també augmenta la creativitat, millora l'autoestima de l'alumne, desenvolupa habilitats socials i, a més, millora el desenvolupament de les habilitats motores.

Tenint en compte les aportacions de Malagarriga i Busqué (1982), la música provoca goig, pau, tranquil·litat, fa possible la comunicació i, a més, és una manera de transmetre una de les manifestacions més importants de la cultura. Aquest art té un poder extraordinari, ja que pot acaparar tota l'atenció dels infants, la seva sensibilitat i influir en el seu estat psíquic.

Amb la música s'educa la veu, l'oïda, el ritme, el gust estètic, la imaginació, l'expressió i la representació. S'aprèn el llenguatge. S'aprèn a estimar les tradicions i a valorar tot allò que no és material. S'adquireix capacitat d'atenció i memòria. Sentit de grup, de disciplina i responsabilitat i també esperit crític i gust estètic.

La música estimula la capacitat de pensar, memoritzar i crear. És sempre un estímul cap a la creativitat. A més, pot contribuir a l'aprenentatge d'altres matèries. Introdueix al nen al món de les arts. (Malagarriga i Busqué, 1982: 10- 11)

Gardner (1995) amb la seva teoria de les intel·ligències múltiples, afirma que la intel·ligència musical influeix en el desenvolupament emocional, espiritual i corporal de l'ésser humà. També, ens diu que la música estructura la forma de pensa i treballar, ajudant a la persona en l'aprenentatge.

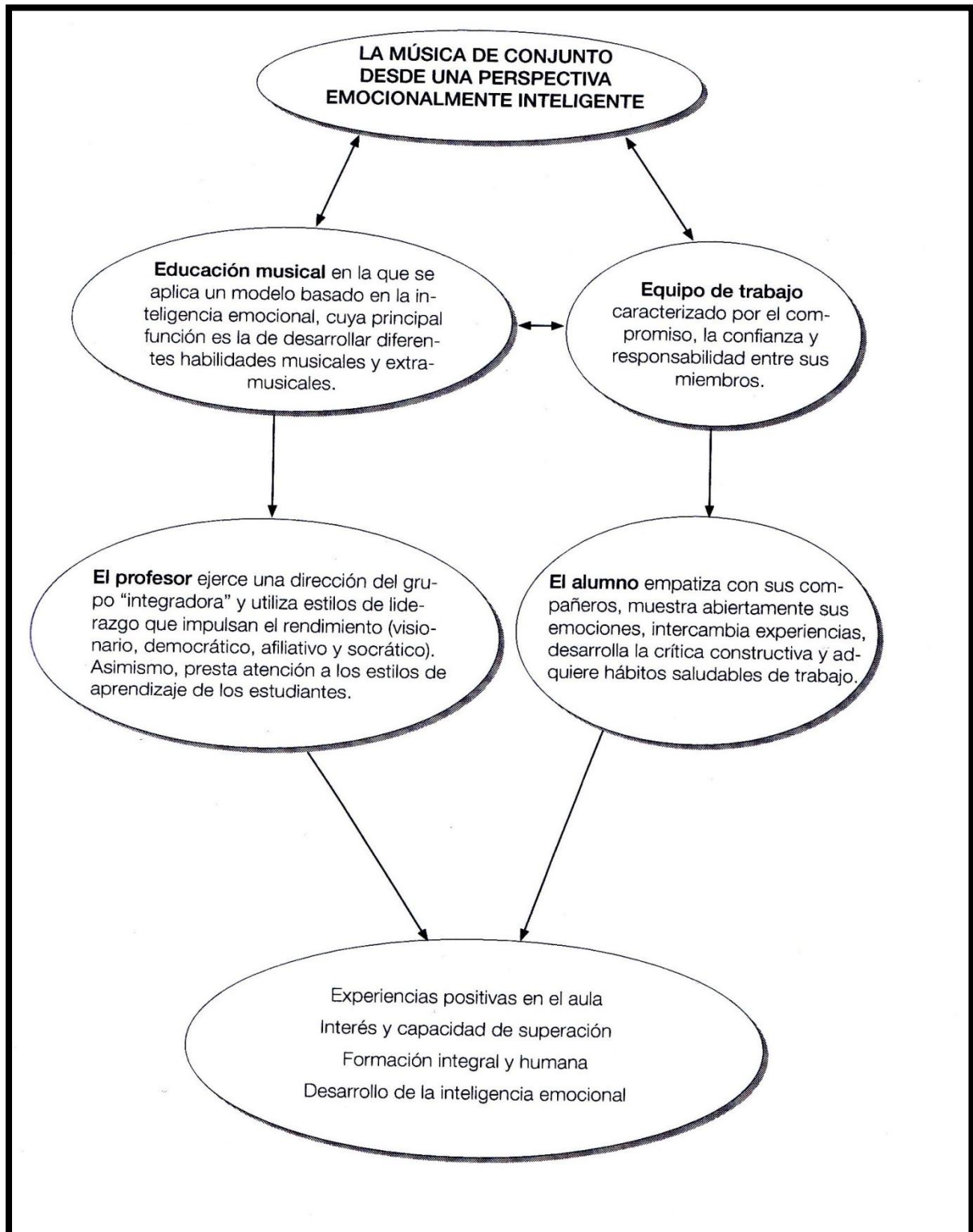
En aquesta mateixa línia, cal mencionar que el treball musical contribueix a l'autoestima física, afectiva, social i ètica ja que, permet a l'infant valorar els seus punts forts, ser tolerant davant de les seves limitacions i les dels altres, tenir respecte pels companys/es, ser solidari, estar obert a la crítica i, finalment, he nombrat l'ètica perquè la pràctica musical pot ajudar a què l'infant es defineixi com responsable, es senti capaç de complir els seus compromisos i assumeixi responsabilitats.

Seguint les aportacions de Goleman (1996) citat per Balsera i Gallego (2010: 44), l'aprenentatge de la música contribueix al desenvolupament de:

- La confiança, creure en un mateix i en les possibilitats d'èxit.
- La curiositat, ja que descobrir aspectes musicals nous és quelcom positiu i agradable.
- La intencionalitat perquè quan els alumnes realitzen una interpretació es senten competents i eficaços.
- L'autocontrol, essent capaços de controlar l'ansietat.
- La capacitat de relació, de tenir empatia amb els companys.
- La capacitat de comunicar, intercanviant verbal i musicalment idees, sentiments i conceptes amb els altres.
- La cooperació, harmonitzant les pròpies necessitats amb les dels altres en les activitats musicals grupals.

En definitiva, una bona orientació en el procés d'ensenyament- aprenentatge de la música contribueix a millorar: Victoria (2001: 204)

Capacitat d'escolta	Capacitat de concentració
Capacitat d'abstracció	Capacitat d'expressió
Autoestima	Responsabilitat
Disciplina	Respecte
Socialització	Actitud creativa

Quadre: *La música de conjunt des d'una perspectiva emocionalment intel·ligent*. Balsera i Gallego (2013: 69)

2.4. La música genera emocions

La música és el mitjà d'expressió dels estats anímics

Descartes

Segons Arguedas (2004: 111) “pels nens i nenes, la música és sinònim de joc, moviment, alegria i emocions”. Aquesta mateixa autora afirma que l'expressió musical té com a propòsit comunicar i transmetre emocions i estats d'ànim a través dels sons.

La música estimula els centres cerebrals que mouen les emocions i seguint un camí d'interiorització, ens poden impulsar a manifestar la nostra pulsio, el nostre sentiment musical, o deixar-nos envair per la plenitud estètica que ens fa feliços. (Lacárcel, 2003: 221)

Tenint en compte les aportacions de Lacárcel (2003), la música és un mitjà d'expressió que pot arribar al punt més íntim de cada persona, pot transmetre diversos estats d'ànim i emocions. Escoltar i fer música ens ajuda a descobrir el nostre món interior, la comunicació amb l'altre o els altres i la captació i apreciació del món que ens envolta. La música activa les emocions, les quals haurien de ser potenciades per l'educació com a factor de benestar individual i social. Convé destacar que les arts, i en concret la música, són elements importants en la construcció del benestar.

Així mateix, Lacárcel (2003: 223) afegeix:

La música, ya sea mediante el comportamiento de interpretación, de escucha o de composición, si ésta es adecuada, nos conduce a una rearmonización del estado de ánimo y de los sentimientos.

La música ens mobilitza i ens dirigeix a determinats processos psicomotrius, que afecten directament al nostre món emocional. Segons Comas (2012: 23) “la interpretació i el moviment ens fan viure la creativitat, la participació i la connexió tot jugant i gaudint”. Així mateix, podem afirmar que l'expressió corporal ens facilita que treballem l'educació emocional conjuntament amb la música i el moviment.

Certament, la música és una gran provocadora d'emocions i sentiments. Qui no ha recordat un moment íntim a l'escoltar una cançó? M'atreveixo a dir que tots els que escoltem música, recordem situacions, vivències, persones especials, olors, llocs, etc. La música té el poder de fer-nos sentir mil sensacions diferents.

Tal com diu Coll (2007) citat per Bisquerra i Bisquerra (2012: 13), "l'educació artística tracta d'una alfabetització que es vincula constantment a l'alfabetització emocional. L'èmfasi es posa en una aproximació cap a dins, de direcció marcadament introspectiva. Segueix dient que això és una assignatura pendent que, com a promotora del benestar personal, pot fomentar l'edificació d'unes relacions socials més saludables."

Les emocions es donen quan reaccionem emocionalment davant certes manifestacions artístiques, en aquest cas amb la música. Segons Bisquerra i Bisquerra (2012) aprendre a emocionar-se i gaudir conscientment amb les emocions podria ser una manera de motivar als alumnes per a l'aprenentatge, ja que hi ha una relació directa entre emocions i motivació.

La música genera emocions que ajuden a aconseguir benestar. No solament hi ha una relació molt important entre música i emoció, sinó també que, si existeix la música, és perquè té una finalitat emocional: expressar, comunicar i experimentar emocions. (Bisquerra i Bisquerra, 2012: 15)

En aquesta mateixa línia, Comas (2012: 22) "L'àrea d'educació musical es pot convertir en un mitjà preciós per experimentar i viure l'educació emocional. La creativitat i l'expressió en són els pilars fonamentals."

La música, per ella mateixa, ens permet realitzar-nos i canalitzar les nostres emocions, tant quan l'escoltem com quan la interpretem amb el cos o amb instruments musicals. Comas (2012: 22)

Així doncs, la música i les emocions haurien de ser un recurs indispensable per fomentar el procés d'aprenentatge, ja que ajuden a desenvolupar sentits i accions bàsiques: percebre, sentir, fer, reflexionar i crear. Convé destacar que les propostes musicals fan possible el treball cooperatiu, la qual cosa ens facilita acceptar i potenciar les diferents capacitats dels alumnes, que uns s'ajudin als altres amb respecte, paciència, i motivant-se mútuament per aconseguir l'objectiu comú.

2.5. La inclusió, un pas més enllà

Davant del repte de crear un projecte inclusiu i utilitzar la música com a eina i/o estratègia d'intervenció, en aquest apartat, s'aportaran idees, coneixements i reflexions per la pràctica educativa. Tal i com hem vist en els apartats anteriors, la música pot servir per fer possible la inclusió i, a més, cohesionar els grups- classe, però que significa incloure a tothom? És possible?

2.5.1. Aproximació al concepte d'inclusió

La importància de que l'alumnat amb necessitats educatives de suport formi part de la vida de les aules ordinàries i participi d'una educació que potencia les relacions socials i el ple desenvolupament han estat i són preocupacions especialment per als professionals que compten amb alumnes amb discapacitat dins la seva aula. No obstant, falta molta reflexió sobre aquests temes a les aules on no hi ha escolaritzat cap infant amb necessitats educatives especials. Fer que el professorat agafi consciència de la importància d'incloure a la diversitat i la diferència en el dia a dia del seu treball docent és fonamental.

Autors tals com Stainback- Stainback (1999) o Pujolàs (2005) han vist necessari abordar la inclusió educativa com l'oportunitat que té l'alumnat per aprendre sobre la discapacitat i arribar a adquirir així, o desenvolupar, el respecte cap a les persones "diferents". No podem oblidar que tots els alumnes tenen dret a estar escolaritzats en escoles ordinàries.

Tots els agents han de desenvolupar estratègies adequades per a què el sistema educatiu sigui cada cop més inclusiu, establint valors adequats per a la convivència. L'objectiu final seria arribar a conviure, entenent que cada persona ha de ser reconeguda per com és i no per com ens agradaria que fos.

La creación de clases que hagan sitio y respeten a todos los niños y niñas y todas sus diferencias constituye un reto que exige tiempo...Tenemos que seguir luchando con nuestras expresiones, nuestra labor docente y nuestro currículo para tratar de conseguir la inclusión, justicia y respeto. (Stainback-Stainback, 1999. Citat per FEVAS, p.13)

La inclusió és fonamentalment un dret, però és sens dubte un concepte ampli del qual s'ha de parlar. Podem recollir i considerar diverses definicions, com per exemple:

La inclusió és més que un mètode, una filosofia o un programa d'investigació. És una forma de viure. Està relacionada amb el "viure junts" i amb "l'acollida als diferents" [...].

Els educadors hem de reclamar i lluitar per un sistema públic d'educació que proporcioni una educació de qualitat i la igualtat per a tothom. [...] Nosaltres optem pel camí de la inclusió. El punt de partida d'aquest camí consisteix a acceptar tothom: educar tots els nens i nenes en aules i comunitats corrents. És el millor camí. (Jack Pearpoint i Marsha Forest, citat per Pujolàs, 2005: 17)

Pujolàs (2005: 18) assenyala que "actualment, hi ha un consens força general en definir la inclusió com "la qualitat de l'educació, i el dret a la igualtat d'oportunitats². I tant una cosa com l'altra tenen a veure amb l'atenció a la diversitat. Una educació serà de qualitat quan compleixi la funció de donar educació a tots els alumnes, atenent les necessitats educatives de cadascú."

Aquesta premissa implica que tots els alumnes siguin acceptats, reconeguts en la seva singularitat, valorats i amb possibilitats de participar a l'escola ordinària. Així doncs, segons la Guia elaborada per FEVAS Federació Vasca d'associacions a favor de les persones amb discapacitat intel·lectual³, una escola inclusiva és entesa com:

- Aquella que identifica les barreres per l'aprenentatge i la participació per després minimitzar-les i maximitzar els recursos que ajuden a ambdós processos.
- No es centra únicament amb les necessitats dels alumnes sinó que reflexiona sobre el plantejament del context escolar.
- Ofereix a tot l'alumnat oportunitats educatives i ajudes per el seu progrés.
- Aquella que concep la diversitat com una riquesa per a tots.
- Desenvolupa valors inclusius compartits per tota la Comunitat Educativa.
- Educa en la diferència, donant a conèixer les particularitats de cadascú.
- Aquella que educa i té en compte el respecte, reconeixement i valor de la diversitat.

Convé destacar que un enfocament inclusiu pretén valorar la diversitat com un element enriquidor del procés d'ensenyament - aprenentatge i, en conseqüència, afavoridor del desenvolupament humà. Inclusió implica una actitud i un compromís amb el procés de millora. Avançar amb inclusió és avançar amb actituds de respecte, tolerància i solidaritat; es tracta d'educar amb valors i aprendre a conviure amb els altres sense discriminar-los.

² és una forma de justícia social que propugna que un sistema és socialment just quan totes les persones tenen bàsicament les mateixes possibilitats d'accedir al benestar social y posseeixen els mateixos drets.

³ FEVAS. Federación Vasca de asociaciones a favor de las personas con discapacidad intelectual. Guia d'inclusió per a l'Educació Infantil

Per aquest motiu, és important que els docents assumeixin la responsabilitat de formar en la diferència, ja que aquesta permet reconèixer la diversitat com una oportunitat per enriquir les interaccions i els aprenentatges dels infants. L'objectiu no és únicament comprendre la diferència, hem d'anar més enllà, hem de desenvolupar valors que promoguin tolerància, solidaritat, respecte i inclusió.

Plantear en el aula que todos somos diferentes en alguna cosa es una opción mucho más enriquecedora que plantear que todos somos iguales excepto Pedro. (Parrilla, 2005, citat per FEVAS, p.19)

Informar i treballar amb tot el grup- classe sobre la diferència, abordar des de l'escola com comprendre i interactuar amb els altres ajudarà a fomentar la convivència, a desenvolupar l'empatia, afavorirà l'acceptació de les persones i, de retruc, evitarà la discriminació.

Por experiencia sabemos que es posible incluir a todos los alumnos en las aulas siempre que los educadores hagan el esfuerzo de acogerlos, fomentar las amistades, adaptar el currículum y graduar las prácticas. No obstante, la inclusión plena no siempre se desarrolla con suavidad. En consecuencia, es vital que los adultos no opten por la vía fácil de excluir al niño, sino que busquen soluciones para lograr la inclusión total i satisfactoria. (Stainback, Stainback i Jackson, 1999, citat per Pujolas 2005: 41)

Finalment, Stainback, Stainback i Jackson (1999) defineixen la inclusió de la següent manera:

[...] en les comunitats inclusives, els dons i els talents de cadascú (fins i tot aquells alumnes definits tradicionalment per les seves discapacitats profundes o el seu comportament crònicament molest) es reconeixen, s'estimulen i s'utilitzen tant com sigui possible. Això és així perquè cada persona és un membre important i valuós amb unes responsabilitats i una funció a exercir per recolzar els altres. Tot això contribueix a fomentar l'autoestima, l'orgull pels èxits, el respecte mutu i el sentit de pertinença al grup i de vàlua personal entre els membres de la comunitat. És impossible que això passi si alguns alumnes només reben ajuda i mai no en poden donar. Com assenyala Wilkinson (1980): "...les persones són interdependents; tothom té una funció i un paper a fer i això manté units els individus i forma una comunitat. (Stainback, Stainback i Jackson, 1999, citat per Pujolàs 2005: 38).

2.5.2. Atenció a la diversitat

En aquest apartat, faig referència a l'atenció a la diversitat⁴, és a dir, a la qualitat de l'educació, a l'equitat i a la justícia social, fent real el principi d'igualtat d'oportunitats. Convé mencionar que a l'educació d'avui en dia, entendre i atendre a la diversitat de les nostres aules s'ha convertit en una responsabilitat inherent a la pròpia activitat docent.

Parlar de diversitat a l'escola implica constatar que els nens i les nenes que s'hi agrupen presenten diferències. Tal i com diu Riera (2010) “aquestes s'expliquen des de múltiples factors: geogràfic, social, cultural, econòmic, però també per causes familiars, per maneres de ser individuals, ritmes i estils d'aprenentatge, procediments, etc., que cada nen i nena té en relació a l'aprenentatge i l'escola en general. Els alumnes són diferents entre ells i aquest ha d'ésser el punt de partida de tota acció educativa.”

Respectar les diferències i no convertir-les en desigualtats ha d'ésser el propòsit de l'escola i, a més, ha de proposar-se que aquestes desigualtats no siguin un obstacle per al compliment de la seva funció educativa [...] L'escola ha d'ésser integradora i ha de tenir com a finalitat proporcionar un ensenyament comú a tots els alumnes; ha d'afavorir la igualtat d'oportunitats i ha de potenciar la convivència. Una concepció comprensiva de l'escola suposa definir uns plantejaments sobre l'atenció a la diversitat i aplicar estratègies adients a fi de donar resposta als diferents interessos, capacitats, ritmes d'aprenentatges, etc., de l'alumnat. En definitiva, es tracta de garantir un equilibri entre la diversitat de l'alumnat i la comprensivitat del currículum, diversificant la intervenció pedagògica i creant les condicions adequades que permetin el progrés de cada infant. (Riera, 2010: 23)

Els alumnes són diversos i són molts els factors que generen aquesta diversitat. Dins l'entorn escolar, sovint ens trobem amb alumnes que a causa de la seva diversitat reben desigualtats i injustícies que hauríem de combatre i compensar.

Riera (2010: 26) cita a diferents autors com Maruny i Muñoz, (1993); Tirado, (1993); Gimeno Sacristán, (1993), els quals parlen dels factors que generen la diversitat de necessitats educatives dels alumnes en el marc escolar. Aquests factors són:

- Diversitat en relació al ritme d'aprenentatge (més lent, més ràpid).

⁴ En el món educatiu, atendre a la diversitat consisteix en organitzar els elements escolars i curriculars ordinaris per què facilitin l'aprenentatge de tots els alumnes creant criteris generals per poder ensenyar a tothom.

- Diversitat derivada dels coneixements previs que l'alumne posseeix a l'hora d'interpretar la nova informació.
- Diversitat derivada de les diferents maneres i estratègies que els alumnes disposen per dur a terme un determinat aprenentatge (procediments i tècniques de treball i estudi).
- Diversitat derivada de la diferent motivació i dels diferents interessos dels alumnes; mentre que uns realitzen el que han de fer amb facilitat i amb molt interès, altres amb prou feines ho fan o es neguen obertament a fer-ho.
- Diversitat derivada del diferent grau de participació en la institució escolar que tenen els alumnes: mentre que uns tenen una capacitat molt alta i en treuen el màxim profit, altres no superen l'angoixa que els suposa la seva incorporació a una nova etapa educativa.
- Diversitat derivada de les expectatives de tots els alumnes amb relació al seu futur escolar i professional: mentre que uns saben positivament que arribaran a obtenir bones notes, altres saben que tornaran a fracassar en aquesta nova etapa educativa com han fracassat en l'anterior i hauran de limitar-se en el millor dels casos, a anar passant cursos com puguin i ocupar, també en el millor dels casos, llocs de treball poc qualificats i precaris.
- Diversitat derivada de la diferent capacitat cognitiva dels alumnes i ocasionada, en alguns casos, per algun trastorn del desenvolupament.

Cal mencionar que als factors anteriors s'hi poden sumar per una banda, les característiques del centre, és a dir, enfocaments metodològics; actuacions dels docents; aprofitament dels recursos; coordinacions; orientació psicopedagògica; etc. i per altra banda, les característiques de les famílies: nivell econòmic i sociocultural; ideologia i idees sobre l'educació; relació amb l'escola (participació); expectatives del seu fill/a.

En aquesta mateixa línia, estic d'acord amb Pujolàs (2013) quan assenyala que:

Siguin quines siguin les característiques personals de l'alumne, tant si té una discapacitat, com si té un origen cultural diferent, com si té greus problemes de comportament o d'adaptació al centre escolar, tots han de ser acollits en aquesta escola. Les escoles no es diferencien en funció de les característiques de l'alumnat.⁵

⁵ RUIZ, B. *EDUCACIÓ* .2013. Revista Cambrils Diari digital.

2.6. Treballar la música a l'educació infantil com a eina inclusiva

El que escucha música siente que su soledad, de repente, se puebla.

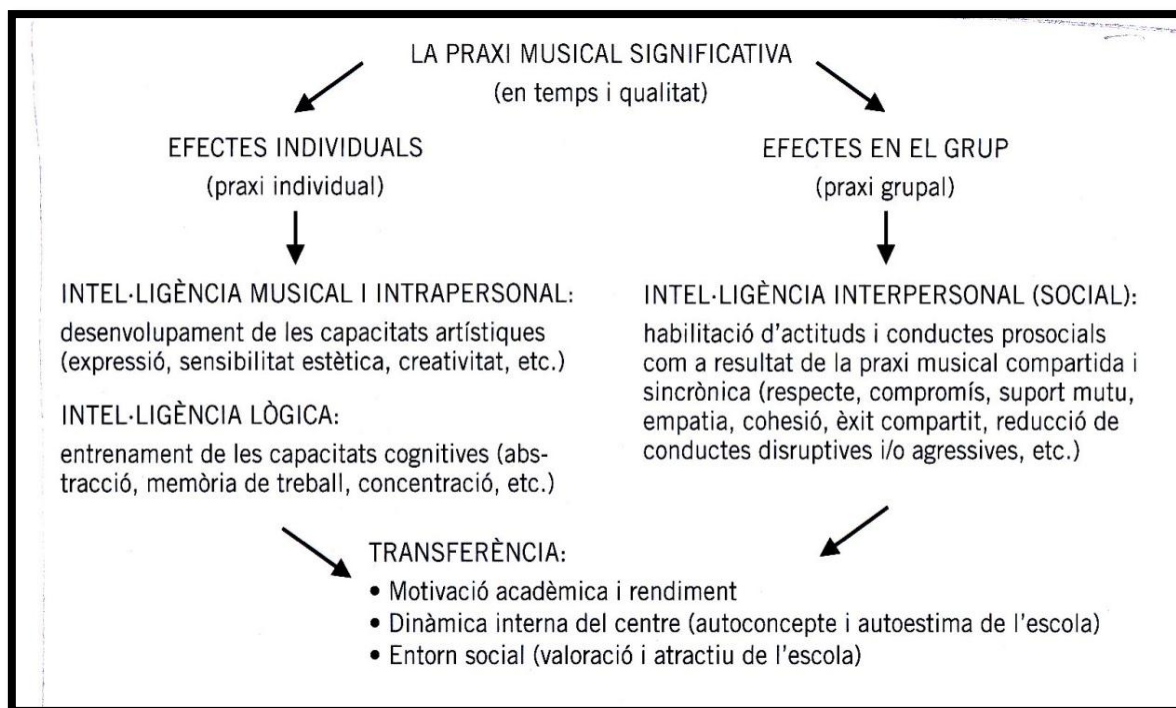
Robert Browning

Es pot dir que la música és un llenguatge universal que sobrepassa qualsevol barrera. Seguint les paraules d'Alsina (2004) "la música ocupa un lugar destacado en la configuración y desarrollo de todas las culturas". Per tant, l'educació a través de la música es configura com una eina integradora que uneix i inclou a l'ésser humà.

La música ha estat objecte d'estudi en els darrers anys, s'han fet treballs al voltant de l'efecte positiu que genera la música sobre el rendiment acadèmic i l'evitació del fracàs escolar. A tall d'exemple, tenim el projecte del professor H.G. Bastian a set escoles de Berlín (Rodríguez – Quiles, 2003. Citat per Zaragoza, 2013: 11). L'objectiu del projecte consistia en desvelar si una educació musical reforçada milloraria el desenvolupament individual i general dels individus. La hipòtesis plantejava que fer música en conjunt pot influir i potenciar positivament les capacitats cognitives, emocionals, psicomotrius i motivacionals, com la disposició a l'aprenentatge, la concentració, l'empatia, la constància, la col·laboració, entre d'altres. Algunes de les conclusions d'aquest projecte han estat:

- Amb més hores de música s'aconsegueix un nivell més alt de socialització i cohesió dels individus i dels grups, que evita conductes disruptives.
- Hi ha una millora en els resultats acadèmics generals.
- Els alumnes més desafavorits socialment i menys estimulats cognitivament aprofiten satisfactòriament el reforç musical i milloren el seu rendiment i integració social.

L'avantatge que aporta la música, el seu valor afegit és que abasta equilibradament els dos àmbits que conflueixen en la potenciació de transferència del rendiment: cognició i socialització/motivació. Zaragoza (2013: 13)

Quadre 2: *La praxi musical significativa*. Zaragoza (2013: 13)

Tal i com veiem en el quadre anterior, la praxi musical col·lectiva abasta l'àmbit de la motivació i la socialització. Zaragoza (2013) assenyala que “fer música junts fa emergir de forma automàtica els valors de la cooperació, els del procés i l'èxit compartit, en què tothom contribueix, amb el seu esforç, al resultat final. Fer música en grup és sinònim de gaudi, gratificació, extraversió, complicitat... perquè la música, per damunt de tot, és per gaudir-la. La música ens fa feliços.”

D'acord amb Maideu (1983) citat per Alsina (2004), “no podemos imaginar un proceso educativo correcto sin música. Al margen de que la educación musical pueda resultar útil para la adquisición de otras habilidades o destrezas ajenas a la misma música, debemos considerar que es integradora de las facultades humanas, ya que, desde la simple vivencia sensorial hasta las experiencias musicales más profundas, potencia el desarrollo corporal y estimula facultades como la inteligencia, la memoria, la voluntad o la comunicación desde el ámbito más íntimo, personal y comprometido.”

En aquesta mateixa línia, cito al divulgador científic Philip Ball (2010) el qual ens assenyala que la música hauria de ser un component fonamental i imprescindible en una educació equilibrada.

Convé destacar que la música no és un element bàsic per la supervivència de l'ésser humà, però sí que és cert que hi ha moltes experiències arreu del món que converteixen l'expressió musical en una poderosa eina d'inclusió i de transformació social, ja que li han assignat moltes funcions: comunicació, expressió emocional, plaer estètic, etc.

A tall d'exemple i sense anar gaire lluny, a la Universitat de Vic es va crear una "orquestra" on hi podia participar tothom qui vulgues, en aquest cas, el que s'està fent és generar una organització comunitària, on es treballa en conjunt, on cadascú té els seus rols i progressa tant individualment com en grup. També, es crea un sentiment de pertinença que afavoreix indiscutiblement al desenvolupament de la identitat i al treball de l'autoestima, l'autoconcepte i la integració social.

Andrea Giraldez (1997) ens diu que una educació musical oberta a totes les cultures contribuiria molt en la comprensió, coneixement i entesa mútua. Segons aquesta mateixa autora, diversos investigadors i educadors han suggerit que un aprenentatge basat en un repertori musical "plural" contribueix al desenvolupament d'una consciència intercultural, augmentant la comprensió mútua i la tolerància.

En definitiva, la música esdevé una gran eina per fer possible la inclusió, ja que ens facilita la comunicació, l'expressió i, a més, ens permet establir relacions properes amb els altres. Els recursos musicals com ara les cançons, les danses, els ritmes... són un mitjà per crear situacions d'empatia, de cooperació i, sobretot, són un mitjà per unir la diversitat present a les aules. Tal i com diu Zaragoza (2013: 10) "l'educació musical és un coneixement alhora que una praxi social i socialitzadora".

Penso que fent música es pot aconseguir quelcom molt important, ja que aquesta àrea facilita el treball en equip i permet que s'adquireixin habilitats interpersonals. Tal i com afirmen Gallego i Gallego referint-se al treball en grup (2004) citats per Balsera i Gallego (2010: 54):

Empieza a tomar cuerpo la idea de que este tipo de trabajo es un buen medio para lograr la socialización de los alumnos para ayudarles a tomar conciencia del punto de vista de los demás. Sirve también para que aprendan a negociar puntos de vista, a contrastar el suyo propio, a argumentar, debatir, renunciar a sus propias posiciones o a demorar sus intereses personales en beneficio de un objetivo común. También es muy útil para reconocer y expresar sentimientos en sí mismo y en los demás, a la vez que permite trabajar capacidades relacionales y desarrollar empatía.

Així doncs, a través de la música i el treball en equip els infants poden expressar el seu estat d'ànim, incrementar la seva autoestima, resoldre problemes d'ensenyament – aprenentatge i millorar la seva salut en general. Alsina (2004) afirma que “l'educació musical forma part de cadascun dels pilars de l'educació del futur i que l'Informe Delors (1996) va concretar com: *aprendre a ser, aprendre a conèixer, aprendre a fer i aprendre a conviure o a viure junts*”.

Finalment i per concloure aquest marc teòric, he trobat oportú afegir les aportacions de Comas (2012: 23)

La música ens ensenya a conviure. Fent música, gaudim, mostrem, comuniquem, expresseu el fet musical i cultural i el compartim. Les activitats d'educació musical són, per elles mateixes, dinàmiques de grup: cantar, escoltar, interpretar i ballar.” A més a més, “la música ens porta a implicar-nos formant part d'un grup, a funcionar dins el col·lectiu i a cooperar perquè la classe avanci com un tot.

3. Marc pràctic: Projecte d'investigació i metodologia emprada

Els nens i nenes pensen la música, parlen de música, fan música.

En aquest treball el que s'intenta és buscar la importància de la música com a via per a l'educació, i en consonància, els beneficis i les eines que ens brinda la música per tal d'aconseguir una inclusió plena. Tal i com he anat dient al llarg del treball, l'ensenyament de la música determina una millor educació i té influències positives en el desenvolupament personal dels alumnes i en el seu aprenentatge.

3.1. Breu descripció

El primer bloc d'aquest treball de fi de grau s'ha basat en un marc teòric que posa en evidència la relació existent entre les tres variables que en aquest marc pràctic s'estudiaran: la música, la inclusió i la cohesió de grup. L'estudi de la inclusió constitueix avui en dia un dels temes "estrella" en la investigació educativa. Són molts els factors que queden associats a aquesta inclusió, a grans trets, podríem esmentar l'atenció a la diversitat o el treball cooperatiu, però quin és el recurs o la eina per fer-ho possible?. L'estudi que es realitza en aquest bloc II neix de la necessitat de poder verificar el marc teòric que s'ha presentat, de no ser així, mostrar els resultats obtinguts i discutir-los.

Per investigar sobre l'estat de la qüestió, s'ha considerat convenient portar a terme una intervenció educativa que fes palès si la música és una bona eina per incloure i cohesionar un grup – classe. També, per obtenir més dades significatives, es faran diverses entrevistes a professionals de l'educació, amb l'objectiu d'interpretar el tractament de la música en la nostra actualitat. Les dades que s'obtingran a partir d'aquestes investigacions prenen com a finalitat conèixer el tipus de relació entre les variables que s'estudien.

Pel que fa al procés que s'ha de dur a terme, és important destacar la triangulació, és a dir, utilització de tres tècniques de recollida de dades per tal d'evidenciar les diferents informacions i poder-les contrastar. A partir d'aquí, es faran unes interpretacions dels resultats per tal d'elaborar unes conclusions.

3.2. Hipòtesis i objectius

En aquest treball m'he marcat uns objectius específics, els quals m'han permès abordar l'estat de la qüestió.

- Conèixer les opinions de professionals de l'Educació (mestre d'aula, mestre de música, mestre d'Educació Especial, professor de conservatori...) en relació al tractament de la música a l'Educació Infantil.
- Realitzar una intervenció que em permeti valorar la importància de la música per cohesionar i incloure l'alumnat.
- Observar, conèixer i aprendre a gestionar tot el que engloba la música, per tal de visualitzar com es pot crear un clima de treball òptim per a l'aprenentatge i un desenvolupament harmònic pels infants.

Tenint en compte el meu interès per la música i tota la recerca que s'ha realitzat, he vist la necessitat d'investigar sobre els efectes de la música a l'Educació Infantil i m'he plantejat les següents hipòtesis:

- L'expressió musical exerceix un paper d'interacció social i afectiva que es realitza mitjançant les cançons, danses, jocs... i això fa possible la inclusió, participació i cohesió dels alumnes.
- La música pot ésser entesa com un espai generador d'igualtat d'oportunitats atès que l'educació musical no es un privilegi d'uns quants, la musicalitat està present en totes les persones.
- Una bona educació musical correlacionarà de manera positiva amb la cohesió del grup- classe.

3.3. Context i participants

Per fer la meua intervenció educativa he comptat amb la col·laboració de l'escola Sant Joan. És una escola que està situada al municipi de Benavent de Segrià, una població petita que compta amb 1800 habitants aproximadament i és propera a la ciutat de Lleida. La localitat té una economia predominantment agrícola i ramadera, combinada amb una economia de petits comerços. El nivell socioeconòmic dels seus habitants és mitjà. Hi ha un elevat percentatge de famílies amb el pare, la mare o ambdós catalanoparlants, la qual cosa fa que a casa es parli majoritàriament el català.

Sant Joan, és un centre d'educació infantil i primària públic i laic, obert i integrador, que ofereix una educació de qualitat, participativa, fonamentada en la cultura de l'esforç, per ajudar a formar ciutadans autònoms, d'esperit crític, responsables i compromesos amb l'avenç sostenible del seu entorn. Ja fa molts anys que està en funcionament. És una petita escola d'una sola línia per curs. La ràtio és de 12 a 15 alumnes per aula, la qual cosa afavoreix el treball en equip ja sigui en petit grup o amb el grup sencer. Convé destacar que l'escola compta amb diferents espais i aules, equipades amb noves tecnologies com per exemple, pissarres digitals. Disposen d'aula de psicomotricitat i d'aula de música.

La metodologia que utilitzen en l'escola es centra en una concepció constructivista de l'ensenyament i l'aprenentatge. Cal dir que tenen en compte les característiques evolutives de l'alumnat per planificar els objectius i continguts i també tenen present les estructures d'acollida, els nivells maduratius i les característiques personals i de l'entorn de cada alumne. Els mestres col·laborem en aquest procés com a conductors, guies de l'aprenentatge, planifiquen, analitzen, proposen, fan síntesis i ajuden a establir relacions.

La intervenció s'ha portat a terme amb els nens i nenes de P5 dins l'etapa d'Educació Infantil. Es tracta d'un grup de 13 infants entre cinc i sis anys. Cal mencionar que no hi ha cap infant a l'aula amb necessitats educatives especials, no obstant, cada nen/a és diferent i, per tant, s'han de tenir en compte les seves necessitats i característiques personals. Aquest grup d'infants és força heterogeni, ja que deixant de banda les diferències culturals, socials i econòmiques, trobem les diferències de nivell, és a dir, s'aprecien dificultats en l'aprenentatge d'alguns alumnes.

En la meua recerca també han participat diversos professionals del camp de l'educació, entre ells hi ha dos mestres d'aula, una mestra de música, una mestra de suport i logopeda, una d'Educació Especial, també compto amb les aportacions d'un professor de música especialista amb violí i, finalment, amb la Mercè Carrera, professora de la Universitat de Vic.

3.4. Metodologia emprada

3.4.1. Paradigma

El meu treball de Final de Grau s'emmarca en mètodes de comprensió de la realitat mixtes, és a dir, per una banda s'han interpretat les respostes obtingudes en diverses entrevistes. S'ha intentat entendre, comprendre, aprofundir i analitzar les visions de diversos professionals de l'educació. Per altra banda, alguns dels elements que hem treballat en aquesta recerca es situen en la investigació- acció, a grans trets s'ha intentat transformar la realitat i, per tant, podem dir que fan referència a un paradigma sociocrític.

3.4.2. Orientació metodològica

Abans de començar amb el treball de camp, és necessari i convenient poder contextualitzar la investigació i especificar el procés metodològic seguit. El treball d'investigació que es realitzarà segueix una orientació metodològica qualitativa. Gràcies al procés de recerca es podran recollir dades significatives que ajudaran a donar sentit a la investigació, es tindran en compte les aportacions dels diferents participants, així com la pròpia acció dins l'escola.

Segons el caràcter de mesura, dic que serà una investigació qualitativa, ja que centraré la meua mirada en les accions dels infants davant d'un tema específic com ho és la música i, a més, em fixaré amb les respostes detallades dels entrevistats. En cap cas em centraré en aspectes que es puguin quantificar.

En aquesta investigació, el que pretenc és aprendre de la realitat existent a les aules i posar en pràctica els meus coneixements per enriquir-me i ser crítica amb la meua acció. L'objectiu final és conèixer si existeix aquesta retroalimentació entre l'educació musical i la inclusió i cohesió de l'alumnat. Convé destacar que en quant a l'abast temporal, es tracta d'una investigació transversal, ja que el meu estudi només es farà tenint en compte un únic moment.

3.4.3. Instruments

Una de les finalitats d'aquest apartat és la de recollir, mitjançant diversos instruments de recollida de dades, la informació necessària per a conèixer el tractament de la música i els seus efectes en els més petits. Amb tota la informació recollida serà possible aconseguir, doncs, els objectius que m'he marcat anteriorment.

Per la naturalesa de la meua recerca considero que les observacions, les notes de camp i les entrevistes em seran de gran utilitat. Així doncs, es farà ús de registres narratius en els quals es descriurà amb gran profunditat els detalls de l'observació i les entrevistes, i també es farà ús de registres conductuals en els quals la informació apareixerà en un format molt més sintètic i clar, a partir d'unes graelles on s'especificaran categories de conducta.

- Notes de camp

Per tal de recollir les pròpies percepcions en relació a l'estudi de la qüestió, faré ús de les notes de camp. Penso que em poden ajudar a copsar les meves vivències, les experiències viscudes i a interioritzar de manera detallada la informació.

- Observació directa

Aquesta tècnica em serà de gran utilitat, ja que em permetrà observar les interaccions que es produeixen entre els infants durant la classe de música. Un dels avantatges que presenta aquesta tècnica és la oportunitat de viure els fets en primera persona i captar els comportaments i reaccions dels individus davant els estímuls musicals. L'observació serà directa, ja que jo com a observadora, estaré en contacte amb la realitat de la qual vull obtenir informació i, a més, m'implicaré i participaré per tal d'obtenir una comprensió més precisa del cas.

Convé ressaltar que també es farà ús de graelles a l'inici i final del projecte. Aquestes focalitzen els seus ítems en les accions, comportaments, actituds i relacions dels alumnes. Els ítems que s'observaran són específics i estan extrets de la informació del marc teòric. (Veure annex 4)

- Entrevistes

En el marc del meu TFG pot ser-me de gran utilitat fer entrevistes a diferents professionals, ja que m'ajudarà a entendre millor la realitat actual. Serà una entrevista focalitzada, que buscarà recollir dades sobre el tractament de la música en relació a la inclusió dels infants. Si fem referència a l'estructura, aquesta entrevista correspondrà al tipus de semiestructurada, ja que considero necessari tenir un guió sobre allò que pretenc saber.

Taula: Graella d'observació dels infants⁶

PAUTA D'OBSERVACIÓ (abans i després)

Escala de valoració: **A** (Sí) **B** (No) **C** (De vegades)

Data:

Relació amb els altres i treball/ responsabilitat

	A	B	C
Saben escoltar als seus companys			
Es comuniquen amb la música.			
Són sociables i col·laboradors amb els companys.			
Són selectius en l'elecció dels companys.			
Mostren dificultats de relació amb la resta de la classe.			
Tendeixen a deixar-se portar pels companys.			
Ajuden els companys.			
Es mostren tímids i reservats.			
Participa en els jocs organitzats.			
Entenen que junts som millors!			
Segueixen les normes de joc			
Mostren atenció i interès			

Observacions:

⁶ Annex 4: Totes les taules d'observació emplenades. P. 87

Model d'entrevista⁷

Nom:

Data:

Titulació:

1. Has fet o fas música amb infants? Quines estratègies didàctiques utilitzaves/utilitzes?
2. Creus que és important i necessari treballar la música amb infants d'Educació Infantil?
Per què?
3. Fent música quines capacitats es potencien?
4. En la teva pràctica diària hi ha un espai fix (en la programació setmanal d'aula) per desenvolupar activitats musicals? En cas que sigui la mestra de música, quantes hores hi dedica a la setmana?
5. Consideres que el professorat necessita d'una formació específica per portar a la pràctica activitats musicals? Quins continguts demanaries en una formació?
6. Penses que la música és una eina que afavoreix la relació entre infants, la cooperació i l'aprenentatge? Per què?
7. En les teves classes, intentes que tots els alumnes participin en les activitats proposades tan com sigui possible i sense excloure cap infant? En el cas que no facis música, consideres que és una assignatura en la qual tots els infants poden participar-hi?
8. Valores positivament les pràctiques musicals? Consideres que són eines favorables per a la inclusió de l'alumnat? Tens alguna anècdota per explicar?...
9. La música està estretament vinculada amb l'educació emocional, per tant, podria ser interessant fusionar emocions i música. Què en penses?
10. Fer música a l'aula suposa un repte o un inconvenient per aquells alumnes amb barreres per a l'aprenentatge? Consideres que treballar la música i les emocions amb infants amb necessitats educatives especials i la resta del grup pot contribuir al desenvolupament i benefici de tots?

⁷ Annex 5: Entrevistes als diferents professionals. P.92

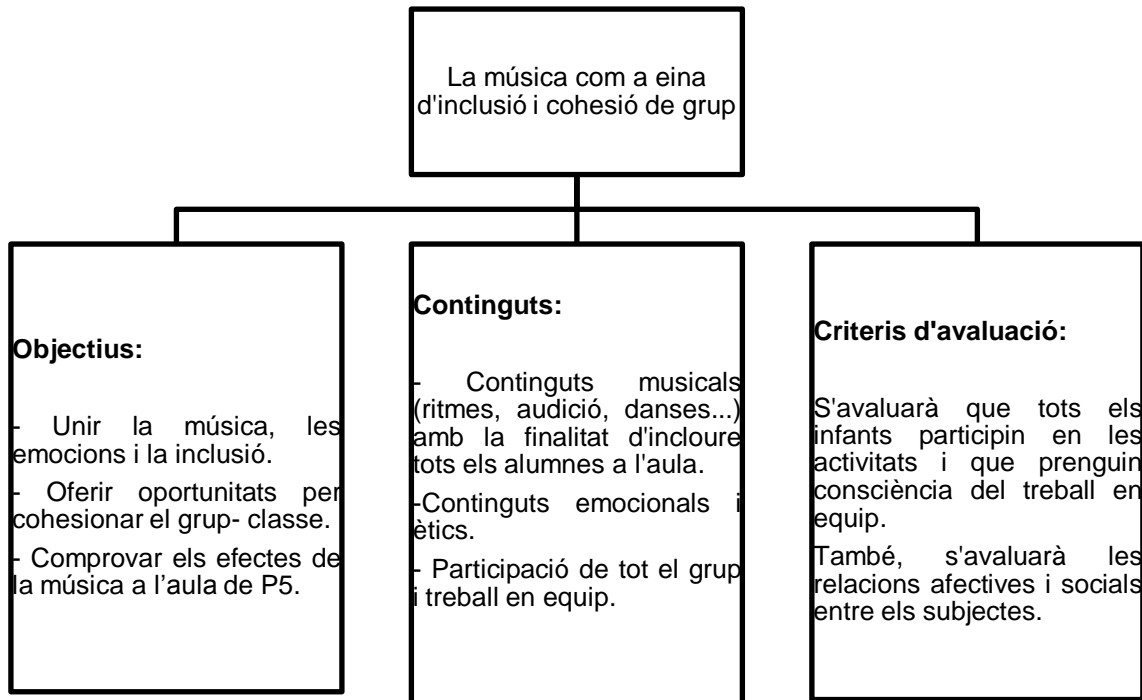
4. Procediment de la investigació

4.1. Intervenció i anàlisi

Per tal de realitzar la intervenció educativa amb els nens i nenes de P5 de l'escola Sant Joan, vaig consultar primer amb la directora de l'escola per saber si era possible portar-ho a terme. Després que em donés el vistiplau vaig posar-me en contacte amb la mestra especialista de música, per tal de proporcionar-li la informació i acordar uns dies i unes hores en les quals fos possible realitzar la proposta. Podem parlar d'ètica en el moment que jo com a responsable de la investigació a realitzar sol·licito l'autorització de la directora i mestres. Així mateix es deixa constància que les dades seran estrictament confidencials.

Entenc que la música és una eina que permet desenvolupar la sensibilitat artística però, a més a més, considero que afavoreix les relacions de grup i fa possible la inclusió de l'alumnat. La música ens ajuda a comunicar-nos i a relacionar-nos i, per tant, pot educar la diversitat. Convé destacar que és una assignatura crucial, ja que potencia una formació de l'autoestima, de l'educació intercultural i la cohesió d'un mateix grup.

La meua proposta d'intervenció es basa en activitats musicals que tenen molt en compte les emocions. Amb aquesta proposta pretenc potenciar la relació de grup i que els infants valorin el llenguatge musical com un mitjà de relació amb els altres. Les activitats es desenvoluparan en un context real, escoltant, cantant, ballant i participant activament. D'aquesta manera, i en la mesura possible, em proposo que s'assoleixi el reconeixement de la igualtat, tots som importants i junts formem un gran equip. Convé destacar que són activitats molt variades que no busquen aprofundir en continguts específicament musicals, l'objectiu principal consisteix en valorar si qualsevol activitat musical permet cohesionar un grup – classe i incloure tot l'alumnat independentment de les seves característiques. (Veure annex 2)

Per plantejar el projecte, s'ha tingut en compte diversos paràmetres com ara Giráldez (2003):

- Tots els infants tenen un potencial musical.
- Cada infant aporta els seus propis interessos i habilitats en els processos d'aprenentatge musical. En la mesura que sigui possible, haurem de deixar que cadascú vagi desenvolupant els seus propis aprenentatges, proporcionant un ambient ric que ofereixi exploració, experimentació, possibilitat d'interactuar, observació, escolta, imitació i participació activa.
- Cada infant porta el seu propi bagatge.
- Els nens i nenes haurien d'estar exposats a estímuls sonors, activitats i materials de qualitat.
- El joc és la "feina" dels infants. A l'aula hauríem de proporcionar oportunitats perquè la mainada pogués "jugar amb la música".

Tal i com diu Arguedas (2004: 112) "Para brindar oportunidad de desarrollar la expresividad y la capacidad de producir música, de vivirla, de apreciarla y disfrutarla, la actividad musical debe ser espontánea y fundamentada en el juego".

- Els ambients físicament i socialment plaents afavoreixen l'aprenentatge.

Per poder observar si la música és realment una eina d'inclusió i cohesió de grup es varen dissenyar diverses activitats, les quals ens permeten treballar aspectes específics de música i inclusió. Convé mencionar que tot el projecte tenia com a fil conductor un davantal musical i una caixa màgica. Les activitats que es varen portar a la pràctica són:⁸

1. Sessió
<ul style="list-style-type: none"> - Conte "Una orquestra de tots i per a tots" – elaboració pròpia - Pintem la música
2. Sessió
<ul style="list-style-type: none"> - Capsetes sonores - Jocs rítmics - Dansa: "cançó dels amics"
3. Sessió
<ul style="list-style-type: none"> - Jocs d'altura (agut i greu) - Cançó "passegem-nos pel bosc" - Activitat de massatge a l'esquena seguint la melodia "Massatges de Damaris Gelabert"
4. Sessió
<ul style="list-style-type: none"> - L'audició del cucut "Carnaval dels animals" - Activitat de millora de l'autoestima i d'expressió de l'afecte en el grup
5. Sessió
<ul style="list-style-type: none"> - Conte "En busca dels sons de la guitarra" - Dansa: "la cançó de la felicitat" - Activitat de massatge a l'esquena seguint la melodia "La màquina d'escriure"

Per tal d'interpretar i analitzar totes les dades obtingues, en cadascuna de les sessions, s'ha tingut en compte les observacions directes, les graelles d'observació i les notes de camp, en referència al rol dels infants.

⁸ Veure annex 2. Planificació i desenvolupament de les sessions. p.56

4.2. Anàlisi de dades i resultats

Abans de començar amb l'anàlisi dels resultats, vull fer cinc cèntims de la meua acció com a investigadora i futura mestra. Durant el desenvolupament de les sessions vaig intentar utilitzar una gran varietat d'estratègies i materials per tal de captar l'atenció dels més petits i assegurar-me la seva implicació en l'activitat. També, vaig programar moltes activitats de joc on els infants es podien moure, desplaçar-se, ballar... ja que considero que és una bona manera de viure i expressar la música. Convé destacar que aquests jocs tenien la finalitat d'oferir estímuls musicals que permetessin la interacció i comunicació entre els nens/es. El principal objectiu era aconseguir que els infants aprenguessin a expressar-se a través de la música i que després de realitzar totes les sessions entenguessin que junts formem un gran equip.

Per tal de recopilar totes les dades obtingudes, en cadascuna de les sessions, i aconseguir fer la interpretació i anàlisi corresponent, he establert tres categories bàsiques d'observació. (Veure annex 2 i 4, ja que per una banda, trobem el desenvolupament de les sessions i, per altra banda, les graelles i les observacions pertinents)

1. Interacció entre els alumnes

Al meu parer, la música constitueix un element clau dins l'educació, ja que contribueix en el desenvolupament dels infants, afavoreix la comunicació i la socialització. Això ho puc afirmar després d'haver realitzat una proposta musical amb nens i nenes de 5/6 anys i obtindré resultats positius, és a dir, posava una música i els nens ballaven, s'abraçaven, s'ajudaven (ara has de fer aquest moviment, mira que t'ho ensenyo...). Realment, vaig quedar impressionada de la participació, col·laboració i interès que mostraven en les sessions de música.

Durant el desenvolupament de les sessions vaig veure que els infants es relacionaven i s'ajudaven, treballaven en equip i mantenien una forta interacció, ja que les activitats proposades ho permetien. A tall d'exemple, quan cantàvem, quan ballàvem, quan ens expressàvem corporalment... estàvem mantenint relacions properes i afectives amb els altres.

Convé destacar que vaig proposar activitats amb parelles i activitats amb tot el grup per tal d'establir diverses interaccions entre els infants. Em vaig adonar que al principi escollien molt el company/a amb qui havien de realitzar l'activitat, però això va anar canviant i al final s'aparellaven amb qualsevol.

Una de les activitats que més em va sorprendre va ser "l'activitat de millora de l'autoestima i d'expressió de l'afecte en el grup" ja que els infants deien qualitats molt positives a la resta, en cap moment es va dir quelcom negatiu. Al final de l'activitat els vaig preguntar com s'havien sentit i els resultats van ser:

- Ens agrada que els nostres companys ens diguin coses bones
- Tots tenim coses bones
- Tots hem d'estar junts perquè tots som importants
- Ens hem d'ajudar perquè som un equip
- Ens hem d'ajudar perquè això és bo
- A mi m'agrada estar amb els meus amics i jugar amb ells
- A vegades ens enfadem però ens hem de perdonar perquè tots tenim coses bones

Dit això, fem palès que la música permet la interacció entre infants i ajuda a cohesionar el grup- classe. Són moltes les activitats que es poden fer a través de la música i són encara molts més els beneficis que se'n poden obtenir.

2. Música i emocions?

Per començar, cal remarcar que la música és una activitat agradable pels nens i nenes i la gran majoria d'ells van molt contents a les sessions de música. Durant la meua intervenció vaig observar que els infants estaven alegres, demostraven que allò que estàvem fent els hi agradava i que es divertien.

En les propostes musicals vaig intentar fusionar emocions i música, però em vaig adonar que anava molt lligat i que en qualsevol activitat els infants sentien una emoció, un sentiment... A tall d'exemple, quan realitzàvem activitats mogudes (ballar, caminar seguint la pulsació, etc.) els infants estaven molt actius, contents i això ho transmetien amb riures, amb crits, amb expressions eufòriques... en canvi, quan les dinàmiques eren tranquil·les (escoltar una audició, relaxar-nos, etc.) els infants mostraven una actitud de calma i serenitat.

En l'activitat "Pintem la música" vaig copsar de primera mà que la música ens transmet emocions i sentiments, ja que els nens/es pintaven de diferent manera i de diferent color en funció de la música i, a més, alguns d'ells ho expressaven amb la cara (ulls ben oberts, seriosos, contents...)

Així doncs, la música ens evoca emocions i sentiments. Els infants reaccionen davant l'estímul musical, de manera que es poden sentir molt contents, tristos, sorpresos, etc.

3. La música motiva i és favorable per l'aprenentatge?

Des del primer moment, els nens i nens van tenir una actitud molt positiva i van mostrar interès absolut per allò que s'estava fent. Col·laboraven en totes les propostes per tal d'aconseguir les lletres que formaven el missatge de la caixa màgica. Quan se'ls explicava l'activitat o quan agafàvem un sobre del davantal musical, els infants estaven molt atents i concentrats.

Vaig considerar convenient que els infants valoressin les activitats i em comunicuessin i expressessin les seves opinions envers al que s'estava fent. D'aquesta manera, vaig obtenir informació directa dels nens/es sobre el propi procés d'aprenentatge. Els resultats obtinguts van ser totalment positius, ja que els nens/es en gairebé totes les dinàmiques es van sentir contents i els va agradar el que s'havia fet.

Així doncs, podem entendre la música com una activitat significativa i que compta amb la motivació dels infants. Personalment, considero que s'hauria d'aprofitar per tal d'aconseguir un desenvolupament integral del nen/a.

* * *

Després de realitzar les cinc sessions amb els alumnes de P5 i observar detingudament les meves observacions i anotacions en relació a les actituds i comportaments dels subjectes, puc afirmar que l'educació musical pot ésser una eina favorable per a la inclusió i cohesió de grup, no obstant, és totalment necessari que el mestre plantegi les propostes amb una mirada inclusiva i d'atenció a la diversitat.

A tall de resultats:

La música ajuda a establir vincles afectius i fa possible la socialització.

La música contribueix en l'expressió de les emocions.

Amb la música es pot treballar cooperativament i atendre a la diversitat.

4.3. Anàlisi i resultats de les entrevistes

En aquest cas, per tal de recopilar totes les dades obtingudes, en cadascuna de les entrevistes, i aconseguir fer la interpretació i anàlisi corresponent, he establert 10 categories bàsiques d'observació. (Veure annex 6 – Taula de categorització de les entrevistes)

1. El tractament de la música a l'Educació Infantil

No totes les persones entrevistades són mestres de música, però gairebé totes utilitzen aquesta eina amb els seus alumnes. Convé destacar que les respostes dels entrevistats convergeixen en un mateix punt, ja que consideren que el més important és motivar als alumnes. Així mateix, les estratègies més utilitzades avui en dia són: utilitzar material visual, fer activitats dinàmiques i participatives, gaudir amb l'escolta activa, crear ambients acollidors on els infants s'hi sentin agust, etc. Els recursos poden ser molt variats però el més important és practicar la música i fer-la viure als infants.

2. Actualment, quina és la visió de la música pels mestres i professionals d'aquest àmbit

Tots els professionals m'han respòs que és molt important treballar la música des d'edats primerenques, ja que ajuda a desenvolupar l'oïda, la parla, capacitats de concentració, atenció i memòria. És una eina per a socialitzar-nos, per a relaxar-nos i, a més a més, contribueix en el treball i desenvolupament emocional. Conèixer els nostres sentiments i emocions és bàsic per créixer equilibradament.

3. El treball musical contribueix en el desenvolupament integral de la persona

Després de revisar les respostes de les entrevistes, m'he adonat que no hi ha cap professional que m'hagi respòs que la música només potencia la capacitat auditiva. Tot el contrari, en totes les respostes es veu clarament que la música potencia totes les capacitats, és a dir, capacitats motrius, cognitives – intel·lectuals, les capacitats socials i de relació, emocionals...

A nivell global i centrant-nos en l'etapa d'Educació Infantil, podríem dir que la música és una eina que contribueix en el desenvolupament de les quatre capacitats: *aprendre a ser i actuar de forma cada vegada més autònoma, aprendre a pensar i a comunicar, aprendre a descobrir i tenir iniciativa i aprendre a conviure i habitar el món.*

Tenint en compte les aportacions de Garrigosa (2013: 17)

La música constitueix una activitat que desvetlla la sensibilitat i l'expressivitat en l'individu alhora que facilita el desenvolupament de la intel·ligència i gran diversitat de destreses psicomotrius essencials per al creixement de la persona. Des del primer moment ha de ser presentada i copsada com a font de goig i de bellesa; no ha de ser quelcom extern a la persona, sinó quelcom inherent a la globalitat humana.

4. Temps dedicat a les pràctiques musicals, dins els entorns escolars

Tot i la importància que se li dona a la música, en aquest apartat he vist que a les escoles hi dediquen poc temps (1 hora- 2 hores a la setmana), realment és un període de temps molt curt.

És cert que molts professors generalistes utilitzen la música per treballar altres àrees, però si parlem del treball de continguts específicament musicals, el temps que ens queda és força reduït. En aquest cas, els infants que tenen vocació per la música o simplement els hi agrada practicar-la, han de cursar extraescolar en escoles de música o conservatoris.

Aprofito l'ocasió per fer referència a una aportació de Janet Mills (1989) citat per Alsina [et al.] (2008: 32)

La música es para todos los profesores y lo ideal es que los niños hagan música con su maestro de aula, no con un especialista que sólo tendría un contacto esporádico con ellos.

5. Formació del professorat

Les persones entrevistades han tingut respostes similars en les quals es demana que el professorat tingui un mínim de coneixements/formació musical. A més a més, es creu necessari que tingui una formació específica de mestre.

Dit això, m'agradaria comentar la resposta de la Divina (mestra de suport i logopeda), la qual ens diu que "deixar la responsabilitat de fer música només als especialistes ens ha portat a cantar menys que mai a les escoles pensant que ja ho farà l'especialista". Certament la cosa va així, ja que tot i la importància que se li dona, no es pràctica suficient en el context escolar. Possiblement per una falta de formació que tots els mestres hauríem de tenir, o potser per falta de recursos pràctics.

6. Música i la cohesió de grup

La música afavoreix les relacions del grup classe, contribueix a la cohesió de grup, ens ajuda a socialitzar-nos i a comunicar-nos. Algunes respostes ens parlen de la creativitat que ajuda a ser més oberts, a apropar-nos a l'altre i a aprendre conjuntament. Realment i amb tot el que s'ha dit anteriorment, no queda dubte que la música si s'utilitza amb mirada inclusiva, ajudarà a establir relacions positives entre els nens/es.

Tal i com afirma Arguedas (2004: 117)

La expresión musical desempeña un papel de interacción social y afectiva que se realiza por medio de los cantos, juegos...

7. Participació de l'alumnat a les sessions de música

En aquest cas, he trobat que tots els professionals de l'ensenyament consideren que la participació a les sessions de música ha de ser per a tots i cadascun dels infants, ja que aporta beneficis i és una experiència gratificant.

La educación musical es para todos. No está dirigida sólo a personas con talento musical, no se trata de hacer músicos sino personas que aprecien, valoren y amen la música. (Pascual 2002, cit. Arguedas 2004:115)

8. La música fa possible la inclusió

Per una banda, tots els entrevistats valoren positivament les pràctiques musicals i consideren que poden ser favorables per fer possible la inclusió de l'alumnat.

Per altra banda, m'he tomat a trobar amb respostes que divergeixen. Gairebé tots els mestres em responen que la música afavoreix la inclusió de l'alumnat i alguns afegeixen experiències personals que ho verifiquen, tot i això, la resposta de la Carmen (Mestra d'Educació Especial) m'ha deixat sorpresa. M'ha explicat que dins la seva trajectòria professional s'ha trobat amb infants que han intentat estar escolaritzats en centres ordinaris i desgraciadament, no ha estat gens positiu i han tingut que tornar al centre d'Educació Especial.

9. Emocions i música, un mateix món

La música és emoció, és sentiment i no es pot desvincular. Això és el que m'han respòs en aquesta pregunta.

Quan fem música estem treballant les emocions i, això és quelcom molt positiu per a la persona, ja que ajuda a expressar-se i a conèixer-se. A més, la música ens dona la possibilitat de treballar l'educació emocional (estic trist; content; tinc por; estic sorprès o estic enfadat) i fer-ho de manera lúdica i dinàmica. Ens permet apropar-nos a les diferents emocions, reconèixer-les i canalitzar-les en el seu medi.

La expresión musical tiene como propósito comunicar y transmitir emociones y estados de ánimo por medio de los sonidos. (Arguedas, 2004: 112)

La música tiene una gran capacidad para conmover de forma casi universal a todos los individuos en función de los parámetros musicales que establece cada comunidad o cultura; y es al mismo tiempo, una vía de expresión emotiva. (Pascual, 2002 cit. Arguedas, 2004:115)

10. La música és favorable pels alumnes amb NEE

La majoria d'entrevistats consideren que la música és un recurs beneficiós pels alumnes que presenten dificultats o NEE, pensen que la música afavoreix el seu desenvolupament i, a més, pot ésser com una teràpia.

Tot i això, dos de les persones entrevistades han dit que la música, possiblement, és un repte per aquests infants. És evident que si un infant té dificultats motrius greus o presenta una discapacitat crònica, li serà un repte tocar un instrument musical com ara el piano o el violí, no obstant, això no significa que se l'hagi de valorar d'incapaç, si ell vol ho podrà aconseguir com tots els altres.

Si fem referència a la música que es fa a l'escola, tots els infants poden participar-hi de manera activa, essent així un activitat que afavoreix indiscutiblement el desenvolupament de tots.

5. Conclusions i discussió

Després d'haver fet una recerca teòrica de l'estat de la qüestió i haver analitzat en profunditat tot el treball de camp, puc posar punt i final dient que teoria i pràctica no es contradiuen. Tot el conjunt del treball pràctic realitzat a l'escola ha quedat justificat per un marc conceptual que evidencia la música com una eina favorable per a la inclusió. Així mateix, les respostes de les entrevistes han estat molt ajustades a les teories dels diferents autors, la qual cosa m'ha permès extreure unes conclusions clares i concises.

Si recordem els objectius que es van plantejar per portar a terme aquesta investigació, podem veure que s'han anat complint tots. Per una banda, he pogut apropar-me a la realitat dels entorns escolars i als pensaments dels mestres i, per altra banda, he tingut l'oportunitat de posar en pràctica una proposta musical i valorar el grau d'implicació dels alumnes i les seves relacions.

Puc reafirmar que amb la música es poden aconseguir fites insospitades. He viscut de primera mà com un grup d'infants mantenen relació constant al llarg d'una sessió, i això m'ha donat pas a creure que si proposem activitats cooperatives, en les quals els infants estan en contacte directe amb la resta, el resultat que obtenim és una col·laboració entre iguals, unes relacions fomentades amb l'exploració del jo i dels altres, descobrint i desenvolupant valors i competències bàsiques.

Tal i com diu el Currículum de Segon Cicle d'Educció Infantil (2008), "els infants s'inicien i avancen en la descoberta d'un mateix a partir de les relacions que s'estableixen amb els altres. d'aquesta interconnexió entre el jo i l'altre en sorgeix el sentit de promoure el benestar amb un mateix i amb els altres."

Al llarg de les sessions, he anat veient que l'èxit rau en proposar activitats que motivin als infants, que siguin del seu interès. Després de posar en pràctica les diferents propostes, m'he adonat que els infants poden aprendre molt mitjançant l'escolta, la imitació de sons, el reconeixement, la reproducció, la dansa, etc. i no només aprenen continguts musicals, sinó que aprenen a acceptar-se, respectar-se i ajudar-se. Convé destacar que el plantejament de les propostes ha de permetre la participació de tots els alumnes i, a més, que els nens/es puguin aprendre de manera vivencial i significativa.

Així doncs, podem corroborar que la música és una eina de primer ordre, ja que promou el desenvolupament dels infants i fa possible la convivència del grup. Al meu

parer, la música contribueix en el progrés de les diverses capacitats⁹ i, especialment, amb la capacitat d'*Aprendre a conviure i habitar el món*, ja que gràcies al treball d'educació musical, podem ajudar als nens i nenes a agafar consciència del grup al qual pertanyen, podem treballar el respecte per la diversitat, el desenvolupament d'habilitats socials, el treball en equip, l'empatia vers els altres, etc. i tot això acaba afavorint a la cohesió del grup – classe.

Convé destacar que tant l'anàlisi de la intervenció com les entrevistes que s'han realitzat, han posat de manifest que la música pot ésser un recurs per a la inclusió escolar i la cohesió de grup. Hem vist que existeix una coherència entre música i treball en equip i també entre educació musical i educació emocional. Ha quedat demostrat que la música ajuda a desenvolupar la intel·ligència intrapersonal (capacitat per a conèixer-nos a nosaltres mateixos, ens permet gestionar i reconèixer les nostres emocions) i la intel·ligència interpersonal (està relacionada amb l'empatia, capacitat per relacionar-se amb altres persones i comprendre els seus sentiments i les seves maneres de pensar, sentir i actuar, detectant les seves motivacions, preferències i intencions).

Ara bé, per fer possible tot això, és necessari que el mestre tingui una actitud innovadora, que presenti el contingut d'aprenentatge de forma estructurada i, sobretot, ha de tenir molt clar els objectius que persegueix per presentar una motivació adequada. A l'aula s'han de fomentar els factors de caràcter relacional, afectiu i emocional per tal de tenir un bon clima d'aprenentatge.

Des de la meva experiència personal, puc assenyalar 5 característiques bàsiques que hauria de tenir el mestre per fer possible la inclusió a través de la música:

- Tenir una actitud positiva cap als alumnes i cap a la tasca docent.
- Plantejar activitats musicals amb mirada inclusiva.
- Conèixer les característiques personals dels alumnes i valorar-les.
- Motivar als alumnes des del minut 0.
- Mostrar-se congruent amb el que pensa, diu i fa; que manifesti ésser sincer i honrat; que inspire confiança.

⁹ Em refereixo a les capacitats exposades al Currículum de Segon Cicle d'Educació Infantil (2008). Aprendre a ser i actuar d'una manera cada vegada més autònoma; Aprendre a pensar i a comunicar; Aprendre a descobrir i tenir iniciativa i Aprendre a conviure i habitar el món

Hem de recordar en tot moment que la diversitat és quelcom favorable per l'educació i, per tant, ha d'anar acompanyada ineludiblement de la igualtat d'oportunitats. A les escoles hem de fer possible l'acceptació de tothom com a membre valuós i apreciat del grup, hem de donar oportunitats perquè es treballi amb grup, generant relacions de confiança i ajuda vers els altres. Al llarg de la meva intervenció vaig observar que quan els nens/es treballaven junts s'ho passaven millor i es generava una atmosfera d'alegria i plaer compartit, no obstant, en alguna activitat els vaig fer participar individualment amb la finalitat de reconèixer i valorar la seva intervenció davant dels altres. Hi ha coses que es poden fer del mil maneres diferents i, tot i això, estaran ben fetes!

A l'escola la diversitat s'ha de considerar una qualitat. La visió que les diferències entre els individus, en educació, són una dificultat i que, per tant, han de ser reduïdes o retallades – homogeneïtzades- s'ha de reemplaçar pel reconeixement, i el convenciment, que les diferències individuals – les que ens fan singulars, no les desigualtats o les injustícies- són qualitats valuoses que cal capitalitzar, perquè en la diversitat s'hi donen les millors oportunitats per aprendre. (Pujolàs, 2005:31)

Si optem per una escola inclusiva, és a dir, tenir tots els alumnes d'un determinat entorn en un mateix centre, haurem de planificar propostes educatives que permetin als infants interactuar entre ells i aprendre uns dels altres. Es tracta doncs, de personalitzar l'ensenyament, ajustar l'acció educativa i fomentar les relacions socials. En aquest cas, la música ens ha demostrat, un cop més, que pot ésser una gran eina de socialització.

Per justificar-ho afegeixo les aportacions d'Akoschky (2000):

Cantar colectivamente estrecha vínculos y relaciones al sensibilizar emocionalmente al conjunto de individuos, jerarquizando el quehacer musical, promoviendo mayor participación, mayor contacto sensible con el grupo. (Akoschky, 2000, vol.1, p.167. Citat per Alsina i altres, 2008: 63)

Arribats en aquest punt, cal dir que les hipòtesis inicials sobre la relació de la música amb la inclusió i cohesió de grup s'han evidenciat. Essent conscient que em refereixo en tot moment a la meva intervenció i a les respostes que m'han donat els professionals de l'àmbit de l'educació, penso que la conclusió que en puc extreure és prou fiable. L'expressió musical exerceix un paper clau dins l'educació dels infants, essent una activitat agradable que promou la inclusió i la igualtat d'oportunitats. A més a més, he pogut corroborar que les pràctiques musicals són motivadores i poden permetre la participació de tot l'alumnat. Finalment, gràcies a tot el marc teòric i pràctic

he pogut comprendre que música i emocions són conceptes que van lligats de la mà, atès que la música ens evoca emocions i sentiments.

Vull acabar amb una última reflexió que a grans trets, també, compleix amb l'objectiu general del treball "La música és realment una eina per a la inclusió dels alumnes amb barreres per a l'aprenentatge?"

Es pot canviar el sistema d'ensenyament? Després de quatre anys d'Universitat, els meus estudis fan palès que sí. Com fer-ho? Potser hem de buscar noves i sorprenents estratègies metodològiques per obtenir els resultats esperats. En la societat hi ha una diversitat i és gràcies a aquesta per la qual sobrevivim. Tots tenim un rol i som necessaris, és per això que hem de conèixer les nostres virtuts i treure'ls-hi profit. Tanmateix, per aprofitar el bo i millor de cadascú, caldrà proposar diferents metodologies que ajudin a aprendre, tenint present que no hi ha receptes màgiques, ni fórmules vàlides per a tothom.

Certament, la música s'utilitza des de sempre, des de l'antiguitat fins avui en dia, però sovint, no se li dona la importància que és mereix. Des del meu punt de vista, el llenguatge musical fa possible una comunicació molt propera i, per tant, pot contribuir a la inclusió d'aquells alumnes que tenen barreres per a l'aprenentatge. Si planifiquem una proposta musical on els infants tinguin un paper participatiu i puguin interaccionar entre ells, ens adonarem que amb la senzillesa d'una cançó, una dansa o amb la creació d'una petita orquestra, els resultats que s'assoleixen són immensament importants. Els infants hauran après els valors de compartir, respectar, tenir empatia, ajudar-se per aconseguir un objectiu comú "tocar una cançó, cantar-la...", ser responsables del grup al qual pertanyent i el més important, aprendran a conviure amb els companys/es. Al meu parer, això és la lliçó que totes les escoles haurien d'ensenyar.

De cara a properes investigacions, m'agradaria centrar-me en alumnes que presenten necessitats educatives especials, ja que la música a part de ser una eina que socialitza també és una teràpia que promou el desenvolupament global de l'individu. Penso que en un estudi més complex es podria treballar ambdues coses i analitzar amb més profunditat els efectes positius i negatius de la pràctica musical amb els infants.

Valoració personal

Aquest treball ha estat realitzat gràcies a les orientacions de la Universitat de Vic i naturalment, gràcies a tota la investigació que ha fomentat el marc teòric. Considero que qualsevol treball de recerca t'aporta un aprenentatge significatiu i un enriquiment a nivell personal i professional. Aquesta reflexió final la realitzo a fi de deixar constància dels meus aprenentatges en aquesta petita investigació.

En primer lloc, he de dir que gràcies a la realització d'aquest treball he pogut endinsar-me en el marc de la recerca, aprendre una mica més sobre la investigació, la interpretació i l'anàlisi de dades. També, cal destacar que les aportacions dels autors i les referències bibliogràfiques m'han ajudat a construir una idea sòlida de l'estat de la qüestió.

En segon lloc, cal dir que tot l'esforç i temps dipositat en la realització d'aquesta investigació ha valgut la pena, he après molt sobre l'educació musical a l'aula i, a més, convé ressaltar que tota la feina feta m'ha permès ampliar els continguts treballats durant els quatre anys d'Universitat. Crec que ha estat molt enriquidor poder apropar-me en un àmbit que m'agrada i m'apassiona des de ben petita, ja que em serà profitós per la meua futura tasca com a mestra d'Educació Infantil.

Finalment, no puc acabar sense dir que he viscut aquest treball amb molta intensitat, confiant amb mi mateixa i gaudint de tots els moments pels quals he anat viatjant. La motivació ha estat la meua acompanyant al llarg d'aquest intens viatge, m'ha mantingut constant i m'ha fet reafirmar que estimo allò que faig, estimo la meua professió, i només per això, tota l'entrega i dedicació no ha suposat cap esforç, sinó tot un plaer.

Un momento oportuno para el canto...
Algunos instrumentos para acompañar...
Un tiempo y un lugar para escuchar...
Un espacio para bailar...
...para compartir...
...para aprender...
...para descubrir...
... para disfrutar...

(Akoschky [et. Al] 2008: 39)

6. Referències bibliogràfiques

6.1. Llibres

Akoschky, Judith; Alsina, Pep; Díaz, Maravillas; Giráldez, Andrea (2008). *La música en la escuela infantil (0-6)*. Barcelona: Graó.

Balsera, Francisco J.; Gallego, Domino J. (2010). *Inteligencia emocional y enseñanza de la música*. Barcelona: Dinsic.

Busqué, Maria Teresa; Magararriga, Teresa (1982). *La música al parvulari i al jardí d'infància*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Gardner, Howard (1995). *Inteligencias múltiples. La teoría en la práctica*. Barcelona: Paidós.

Hargreaves, David J. (1998). *Música y desarrollo psicológico*. Barcelona: Graó.

Maideu, Joaquim (1997). *Música, Societat i Educació: recull d'escrits i al·locuins sobre educació i música tradicional*. Berga: Amalgama.

Pujolàs, Pere (2005). *Aprender juntos alumnos diferentes. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula*. Vic: Eumo Editorial

Schafer, R. Murray. (1969). *El nuevo paisaje sonoro*. Buenos Aires: Ricordi

Willems, Edgar (1961). *Las bases psicológicas de la educación musical*. Eudeba. Buenos Aires.

_ (1981). *El valor humano de la educación musical*. Buenos Aires: Paidós.

6.2. Articles de revistes

Alsina, Pep. "Educación musical para una educación de calidad". *Aula de Innovación Educativa*, 2004, núm. 130.

Arguedas, Consuelo. "La expresión musical y el currículo escolar". *Revista Educación*, 2004, núm 28, p.111-122.

Bisquerra, Rafael; Bisquerra, Aina. "Música i educació emocional". *Revista Guix*, 2012, núm. 385, p. 12- 16.

Comas, Teresa. "Les emocions en moviment". *Revista Guix d'Infantil*, 2012, núm. 385, p. 22- 26.

Garrigosa, Joaquim. "Escola de Pedagogia Musical. Mètode Inereu Segarra". *Perspectiva Escolar*, 2013, núm. 372, p. 16 – 19.

Giráldez, Andrea, "Algunes idees sobre l'aprenentatge musical al 0-6". *Guix d'Infantil*, 2003, núm. 16, p.18.

Godoy, Joan de la Creu; Alsina, Miquel. "L'educació musical avui: diagnosi i reflexions." *Perspectiva escolar*, 2013, núm. 372, p.46- 50.

Thaut, Michel (2008). *La música repara la actividad neuronal*. La Vanguardia

Víctoria, Maria. "¿Por qué los niños deben aprender música?". *Colombia Médica*, 2001, núm. 32, p. 197- 204.

Zaragozá, Josep Lluís. "De les prestacions instrumentals de l'educació musical". *Perspectiva escolar*, 2013, núm. 372, p.10- 15.

6.3. Documents electrònics

Diccionari de la llengua catalana Diec 2 [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [Consulta: 21 d'octubre de 2013]. Disponible a: <<http://dlc.iec.cat/>>

FEVAS. *Guía de materiales para la inclusión educativa: discapacidad intelectual y del desarrollo. Educación Infantil* [en línia]. [consultat el dia 23 de setembre de 2013] Disponible a <http://www.fevas.org/sites/default/files/documentos/infantil_cast.pdf>

Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament (2008). Currículum de Segon Cicle de l'Educació Infantil [en línia]. [Consulta: 2 de maig de 2014]. Disponible a: <http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIUS/curriculum_segond_cicle_infantil.pdf>

Giraldez, Andrea (1997). *Educacion musical desde una perspectiva multicultural: diversas aproximaciones* [en línia]. Trans Iberia. [Consulta: 27 de desembre de 2013]. Disponible a: <<http://www.sibetrans.com/trans/articulo/317/educacion-musical-desde-una-perspectiva-multicultural-diversas-aproximaciones>>

Lacárcel, Josefa (2003). *Psicología de la música i emoción musical* [en línia]. Murcia: Universidad de Murcia. [consulta: 3 de gener de 2014]. Disponible a: <<http://revistas.um.es/educatio/article/view/138>>

Riera, Gemma (2010). *Tesi Doctoral: Cooperar per aprendre/Aprendre a cooperar (Programa CA/AC). Avaluació d'un programa didàctic per ensenyar a aprendre de manera cooperativa* [en línia]. Vic: UVic. [Consulta: 9 d'abril de 2014]. Disponible a: <http://repositori.uvic.cat/bitstream/handle/10854/1801/tesdoc_a2010_riera_gemma_cooperar.pdf?sequence=1>

Ruiz, Berta. *Pere Pujolàs: Una escola inclusiva inclou a tothom i no exclou a ningú siguin quines siguin les característiques personals de l'alumne* [en línia]. Revista Cambrils, Diari Digital. [Consulta: 29 abril de 2014]. Disponible a: <http://www.revistacambrils.com/index.php?c_noticia=8589>

7. ANNEX